

V. Τὸ τουρκικὸ πολιτικὸν ἰσλάμ ὡς γεωπολιτικὸς καταλύτης τοῦ ἀγγλοσαξονικοῦ παράγοντος στὴν Εὐρώπη

[Ἀρχικὴ δημοσίευσίς εἰς τὸ περιοδικὸν *Γεωπολιτικὴ 4* (Φεβρουάριος 2000)]

Ἀποτελεῖ πράγματι τὸ πολιτικὸ ἰσλάμ ἀπειλὴ γιὰ τὸ «κοσμικὸ» καθεστῶς τῆς «εὐρωπαϊκῆς» Τουρκίας; Καὶ κατὰ πόσον τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀνησυχία τῶν δυτικῶν κέντρων ἀποφάσεων; Ἦ μήπως ὁ ὑποκριτικὸς «ἀντιισλαμισμὸς» τῆς Δύσεως, καὶ κυρίως τῶν ΗΠΑ, *χρησιμοποιεῖ στὴν πραγματικότητα τὸ Ἰσλάμ ὡς ὀργανικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν διαχρονικὴ στρατηγικὴ του, ἰδιαίτερος στὸ πλαίσιο τοῦ ἐκ νέου ἀκρωτηριασμοῦ καὶ τοῦ «ὕγειονομικοῦ» περιορισμοῦ τῆς Ρωσσίας*¹;

Μὲ ἀργοὺς ρυθμοὺς, οἱ δυτικοὶ ἑταῖροι τῆς Τουρκίας ἀρχίζουν νὰ συνειδητοποιοῦν τὶς ριζοσπαστικὰς ἀλλαγὰς ποὺ συντελοῦνται στὴν γείτονα χώρα. Πολὺ ὀλίγα εἶναι τὰ κράτη ποὺ θίγονται τόσο βαθεῖα ἀπὸ τὶς παγκόσμιες πολιτικὰς ἀλλαγὰς στὴν ἀρχὴ τῆς δεκαετίας τοῦ '90 ὅσον ἡ Τουρκία². Αὐτὸ ἰσχύει τόσο γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς κατάστασιν ὅσον καὶ γιὰ τὴν ἐξωτερικὴν τῆς πολιτικὴν, στὸ πλαίσιο τῆς ὁποίας ἡ Ἄγκυρα ἀναζητεῖ πλέον μίαν νέα θέση στὴν περιοχὴ καθὼς καὶ στὴν διεθνὴ πολιτικὴν. Αὐτὸ συμβαίνει διότι ἡ Τουρκία ἀνήκει σὲ ἕνα σημαντικώτατο γεωπολιτικὸν σύμπλεγμα. Πρόκειται γιὰ ἕνα γεωγραφικὸν σύνολο, τὸ ὁποῖον συνδέει τρεῖς ἡπείρους (Ἀσία-Εὐρώπη-Ἀφρική), ἔχει προσβάσεις σὲ τρεῖς ὠκεανούς (Ἀτλαντικὸν-Ἰνδικὸν-Εἰρηρικόν), εἶναι παράκτιος γεωγραφικὸς χώρος τεσσάρων ἡμικλειστων θαλασσῶν (Μεσογείου, Μαύρης θαλάσσης, Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ Περσικοῦ κόλπου) καὶ δεσπόζει σὲ πορθμοὺς καὶ θαλάσσιες διόδους μεγίστης σημασίας γιὰ τὴν θαλάσσια κυκλοφορία.

Ἄλλωστε, ἡ γεωπολιτικὴ ἀξία τῆς γείτονος χώρας στὴν ἀντίληψιν τῶν ΗΠΑ³

1. Σ.τ.Ἐπιμ.: Τὸ ἐρώτημα τοῦτο τοῦ συγγραφέως, δώδεκα ἔτη κατόπιν, ἀπεδείχθη προφητικόν, ἐὰν σκεφθῶμεν τὴν ἀμερικανικὴν ἀνάμειξιν εἰς τὴν, λεγομένην, ἀραβικὴν «ἄνοιξιν» τῶν ἐτῶν 2011-2013, ἐπομένης καὶ ἀπροβλέπου συνεχείας...[Ἡ πλαγιογράφησις ἰδική μας].
2. Πρὸβλ. U. Steinbach, «Ordnungsmacht oder Krisenfaktor. Die Türkei zwischen Orient und Okzident», ἐν *Friedensgutachten* (1996), Bruno Schoch/Friedhelm Solms/Reinhart Mutz, Munster, σ.σ. 203-215.
3. Πρὸβλ. *Financial Times* (20 Νοεμβρίου 1996) καὶ *FAZ* (30 Νοεμβρίου 1996).

έντοπιίζεται και στο γεγονός ότι η Τουρκία είναι όμορος με το Ίράκ του Σαντάμ Χουσεΐν, το σηιτικό θεοκρατικό Ίράν και την Συρία του Χάφεζ άλ-Άσαντ. Άς μη έκληφθει, όμως, ότι οι ΗΠΑ θεωρούν στην ουσία έχθρικά όλα τα προαναφερθέντα κράτη. Είναι ιδιαίτερος μεγάλη η σημασία των εδαφών των ανωτέρω κρατών για την διέλευση των κασπιανών κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου (παραδείγματος χάριν, για την όδον Τουρκμενιστάν-Ίράν-Τουρκίας) αλλά και για την δημιουργία «ισλαμικής ζώνης ασφαλείας», νοτίως της Ρωσσίας. Έτσι εξηγείται και η προσπάθεια προσεταιρισμού του Ίράν από τις ΗΠΑ, δηλαδή του μόνου μη σονιτικού κράτους της περιοχής.

Έδω θα υπενθυμίσομε και πάλιν την σπουδαιότητα του ρόλου της Τουρκίας του Έρμπακάν και του Όζάλ, οι οποίοι προωθήθησαν από το σουφικής προελεύσεως ισλάμ, το όποιον έχει κοινές ρίζες με το σηιτικό, το σονιτικό «λαϊκό» και το «ταρκατικό» ισλάμ.

Έπι πλέον, η Τουρκία ελέγχει την ροή των υδάτων του Τίγρητος και του Εύφρατου⁴ πρὸς τὰ εδάφη της Συρίας και του Ίράκ, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἀμυντικὴ στρατηγικὴ πλευρὰ, «αὐξάνει τὴς μετοχὴς της» στὴν συνείδηση τοῦ ἀμερικανικοῦ κατεστημένου προσφέροντας στρατιωτικὴς, ναυτικὴς και ἀεροπορικὴς βάσεις στὴς ΗΠΑ και τὸ Ἰσραήλ, οἱ ὁποῖες μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦν, ἀμυντικῶς ἀλλὰ και ἐπιθετικῶς, ἐναντίον τῶν τριῶν προαναφερθεισῶν χωρῶν.

Πολλοί, πράγματι ἀνηρωτήθησαν γιατί αὐτὲς οἱ σημαντικὲς ἀμυντικὲς συμφωνίες Ἰσραήλ-Τουρκίας ὑπεγράφησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μιᾶς «ισλαμικῆς» κυβερνήσεως στὴν Τουρκία⁵. Ἡ ἀπάντησις τοῦ ἐρωτήματος ἀναλύεται σὲ δύο λό-

4. Βλ. I. Th. Mazis, *Le rôle de la Turquie en matière de Géopolitique de l'eau dans le Croissant Fertile*, Ἐνημέρωσις, Corfu, Grèce, 1996, σελ. 54 και ἐπίσης I.Θ. Μάζης, *Ἡ γεωπολιτικὴ τῶν υδάτων στὴν Μέση Ἀνατολή: ἀραβικὲς χώρες, Ἰσραήλ, Τουρκία, Τροχαλία*, Ἀθήνα, 1996, σελ. 421.

5. Ἡ δημοσιοποίησις τοῦ περιεχομένου τῶν στρατιωτικῶν συμφωνιῶν, οἱ ὁποῖες ὑπεγράφησαν μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν στὸ πλαίσιον τῆς ἀμυντικῆς τους συνεργασίας ἔγινε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1996. Οἱ διαπραγματεύσεις ὅμως γιὰ τὴν συναρμολόγησίν της ἤρχισαν τὴν περίοδο 1991-1993. Ἀρχικῶς, τὴν 31ην Μαρτίου 1994, συνωμολογήθη συμφωνία γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῶν ἀπορρήτων μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν. Ἡ ἰσχὺς αὐτῆς τῆς συμφωνίας καλύπτει ὄλες τὴς μεταγενέστερες. Κατόπιν ὑπεγράφησαν α) στὴς 18 Σεπτεμβρίου 1995, τὸ ἐπὶ μέρους Πρωτόκολλον Ἀμυντικῆς Ἀεροπορικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Συνεργασίας/Memorandum on Military Aircraft and Training και β) στὴς 23 Φεβρουαρίου 1996, ἡ συμφωνία συνεργασίας στρατιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως/The agreement on military training cooperation (*Turkish Daily News* [June 5, 1996]). Τὴν τελευταία προοσιπέγραψαν ἀπὸ μὲν τουρκικῆς πλευρᾶς ὁ τοῦρκος Α/ΓΕΕΘΑ, στρατηγὸς Cevik Bir, ἀπὸ δὲ ἰσραηλινῶ ὑπουργοῦ ἐθνικῆς ἀμύνης, David Ivry. Τὴς συμφωνίες αὐτὲς ἠκολούθησαν και ἄλλες, ὅπως παραδείγματος χάριν, αὐτὴ ποὺ ἀφεώρω τὸν ἐκσυγχρονισμό τῶν τουρκικῶν Phantoms F-4E ἀπὸ τοὺς ἰσραηλινούς, με ἰσραηλινὰ συμβόλαια πιστώσεων ὕψους 650 ἑκατομμύρια δολλαρίων ΗΠΑ. Ἡ τελικὴ ὑπογραφή τῆς συμφωνίας αὐτῆς ἐτέθη ἀπὸ τὸν «ἰσλαμιστὴ» Έρμπακάν (5 Δεκεμβρίου 1997), ὁ ὁποῖος βεβαίως εἶχε δηλώσει σαφῶς προεκλογικῶς ὅτι, ἐὰν ἀνήρχετο στὴν ἐξουσία, θὰ ἠκύρωνε ἀμέσως τὴς στρατιωτικὲς συμφωνίες Τουρκίας-Ἰσραήλ. Ἐπίσης, ἐπὶ Έρμπακάν και πάλιν (9-11 Δεκεμβρίου 1997), ἐπραγματοποιήθη στὴν Ἄγκυρα ἡ με τιμὲς ἀρχηγοῦ

γους. Ἄφ' ἐνὸς μὲν διότι τὸ ἰσλαμικὸ κίνημα ἐξυπηρέτησε ἀκουσίως τὴν ἰσραηλινὴ στρατηγικὴ στὴν Μέση Ἀνατολή, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι, μεταξὺ τῶν κυρίων συντελεστῶν τοῦ ἰσλαμικοῦ μετώπου τῆς περιοχῆς (παραδείγματα χάριν, ἰσλαμικῆς Τουρκίας, Σουδάν, Πακιστάν, Ἰράν, Σαουδικῆς Ἀραβίας), μόνον τὸ 20% εἶναι ἀραβικῆς προελεύσεως.

Ἐπίσης, ἄς ἀναλογισθοῦμε καὶ τὴν μεγάλη σημασία ποὺ ἔχει τὸ γεγονός ὅτι ποτὲ κάποιος ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα κράτη δὲν ἐπετέθη ἐμπράκτως ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ. Μόνον τὸ Ἰράκ τὸ ἔπραξε, ἀλλ' ἄς μὴ λησμονοῦμε πόσον μισητὸ εἶναι καὶ ὑπῆρξε τὸ Ἰράκ στὸν κόσμον τοῦ ριζοσπαστικοῦ ἰσλάμ καθὼς καὶ ὅτι οἱ Ἰσραηλινοὶ «ἦσαν οἱ πρῶτοι ποὺ ἀνεκοίνωσαν τὴν ἐπερχομένη πτώση τῆς περσικῆς μοναρχίας (...) καὶ ἦσαν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἔστειλαν ἀπεσταλμένο ἀπὸ τὸ Τέλ Ἀβίβ, μὲ σκοπὸ νὰ ἀποτρέψει τὴν τελευταία ὁμάδα πιστῶν (τοῦ σάχη) ἀπὸ κάθε συνωμοσία ἐναντίον τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγιατολλάχ»⁶.

Ὅπωςδήποτε, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ παραβλέψει τὴν ἰδεολογικὴ ἀντιπαράθεση μεταξὺ τοῦ ἰσλαμιστικοῦ κινήματος καὶ τοῦ κράτους τοῦ Ἰσραήλ. Δὲν εἶναι, ὅμως, εὐκόλο νὰ παραβλέψουμε οὔτε τὸ γεγονός τῆς ἀντικειμενικῆς συμπλεύσεως ὠρισμένων ζωτικῶν συμφερόντων τοῦ ἰσραηλικοῦ κράτους μὲ τὴν παρουσίαν ἐνὸς ὑπολογισίμου ἰσλαμιστικοῦ κινήματος στὴν περιοχὴ, εἴτε αὐτὸ γίνεται συνειδητῶς ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Τέλ Ἀβίβ εἴτε ὄχι. Ἀπὸ τοῦ 1948 ἕως σήμερον τὸ ἰσλαμιστικὸ κίνημα «προσφέρει σοβαρὲς ὑπηρεσίες» —ἐκ τῶν πραγμάτων— στὸ Ἰσραήλ διότι διαιρεῖ τὸ παλαιστινιακὸ στρατόπεδο, ὅπως καὶ αὐτὸ τῶν ἀραβομουσουλμάνων ὑποστηρικτῶν. Ἐπίσης, ἐξασθενεῖ τὸν ἀραβικὸν ἐθνισμόν, ὁ ὁποῖος, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ φιλοσοβιετισμοῦ εἴτε ὑπὸ τὴν σημερινὴ ἀνεξάρτητον μορφὴν του, ἀποτελεῖ τὸν κύριον καὶ τὸν πλέον σοβαρὸν κίνδυνον γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ κράτους τοῦ Ἰσραήλ. Ἄς μὴν λησμονοῦμε, ὅτι τὸ βασικὸ πρόβλημα τοῦ Ἰσραήλ εἶναι ἡ κοσμοκῶς πολιτεῦματος Συρία, τὸ ἐπίσης «κοσμικὸ» Ἰράκ καθὼς καὶ ἡ πρῶτην μαρξιστικὴ, πρῶτην φιλοσοβιετικὴ PLO καὶ ὄχι τὰ ὑπόλοιπα ἰσλαμικὰ κράτη τῆς περιοχῆς.

Ἐξηγοῦμεθα: Θεωροῦμε ὡς ἀπολύτως φυσικὸ, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Λικόντ καὶ τῶν ὀρθοδόξων ραββινικῶν θρησκευτικῶν κομμάτων, ποὺ ἐστήριξαν τὴν δεξιὰ κυβέρνηση Νετανιάχου, νὰ μὴ ἐπιθυμοῦν, οὔτε βεβαίως νὰ ἔχουν ποτὲ δεχθεῖ, τὴν ὑλοποίησιν τῶν συμφωνιῶν τῆς Μαδρίτης καὶ τοῦ Ὁσλο, οἱ ὁποῖες προβλέπουν τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ σχεδίου ὑποδοχῆς τῶν ἑβραίων ἐποίκων, τὴν σταδιακὴν παραχώρησιν τῶν ὑψιπέδων τοῦ Γκολάν μὲ τὶς πηγὰς τοῦ Ἰορδάνου⁷ στὴν Συρία, τὴν παραχώρησιν μεγάλου μέρους τῆς ἰσραηλινῆς κυριαρχίας τῆς Δυτικῆς Ὀχθῆς τοῦ

κράτους πανηγυρικὴ ὑποδοχὴ τοῦ ὑπουργοῦ ἐθνικῆς ἀμύνης τοῦ Ἰσραήλ, Yitzhak Mordechai. Τότε συνωμολογήθησαν συμφωνίες μεταξὺ τῆς «ἰσλαμιστικῆς» κυβερνήσεως Ἐρμπακάν καὶ τοῦ κράτους τοῦ Ἰσραήλ, οἱ ὁποῖες περιλαμβάνουν καὶ προγράμματα ἀεροδιαστημικῆς συνεργασίας (βλ. Amnon Barzilai, «Israel and Turkey look to the stars as strategic ties deepen», *Ha'aretz*, Internet edition, December 10, 1997). Θεωρῶ ὅτι τὰ ἀνωτέρω δὲν εἶναι καθόλου ἄσχημες ἐπιδόσεις γιὰ ἓνα «ἰσλαμιστὴ».

6. Chr. Pahlavan, «De l'amour à la haine, l'Iran et Israël», *Politique Internationale* 19 (Ἄνοιξις 1983), σ.σ. 91-106.

7. Ἰ. Θ. Μάζης, *Γεωπολιτικὴ τῶν ὑδάτων στὴν Μέση Ἀνατολή, ἐνθ' ἂν*, σ.σ. 43-44.

Ίορδάνου στην προσφάτως δημιουργηθεῖσα «παλαιστινιακή Ἀρχήν» κ.λπ. Συνοπτικῶς, ἡ ὑλοποίησις τῶν συμφωνιῶν αὐτῶν σημαίνει τὸν θάνατο τοῦ ὄραματος τοῦ «Μεγάλου Ἰσραήλ» ποῦ ἐμπνέει τὴν ἰσραηλινὴ ὑπερεθνικιστικὴ ἀκροδεξιὰ, ὁπαδὸς τῆς ὁποίας ἦταν καὶ ὁ δολοφόνος τοῦ Γιτσαῆκ Ράμπιν.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἰοσδήποτε συντελεστής μπορεῖ νὰ ἀποτρέψει τὴν ὑλοποίηση τῶν συμφωνιῶν τοῦ Ὑόσλο, οἱ ὁποῖες ἄλλωστε προσδίδουν μεγάλο κῦρος στὸν Γιάσερ Ἀραφάτ καὶ τὴν PLO, εἶναι εὐπρόσδεκτος ἀπὸ τοὺς ὑπερεθνικιστικοὺς θρησκευτικοὺς κύκλους τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τοὺς συνοδοιπόρους τους.

Ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἰχάμπ ἄλ-Σερῆφ⁸ στὴν διδακτορικὴ του διατριβή: «Οἱ ἰσραηλινοί, ἀντιπαρατιθέμενοι μὲ τὴν PLO, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ γι' αὐτοὺς ἓνα σοβαρότατο κίνδυνο, ἐθεώρησαν καλὸ νὰ εὐνοήσουν ἐμμέσως τὴν ἐνίσχυση τῆς δυνάμεως τῶν ἰσλαμιστῶν στὰ κατεχόμενα ἐδάφη ὥστε, ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ πλήξουν τὴν εἰκόνα τοῦ ἡγέτου Ἀραφάτ, παρουσιάζοντάς τον ὡς ἀνίκανο νὰ ἐκπροσωπεύει τὸ σύνολο τοῦ παλαιστινιακοῦ λαοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ καταφέρουν νὰ ὑποκαταστήσουν στὸ μέλλον τὴν διαλλακτικὴ πλευρὰ τοῦ Ἀραφάτ μὲ μιὰ ἰσλαμικὴ, ἄρα ἀπολύτως ἀδιάλλακτη εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ κάθε εἶδος συμβιβασμὸ μὲ τὸ κράτος τοῦ Ἰσραήλ». Ἔτσι, «κατὰ τὴν δεκαετίαν τοῦ '80 οἱ ἰσραηλινοὶ ἐπέτρεψαν στοὺς ἰσλαμιστὲς νὰ καταλάβουν ἰσχυρὲς θέσεις στὸ πλαίσιο τῶν θρησκευτικῶν θεσμικῶν ὀργάνων τῶν κατεχομένων ἀπὸ τὸ Ἰσραήλ ἐδαφῶν. Ἡ θεωρητικὴ ἀνάλυσις τῆς ἐποχῆς ἀνέφερε ὅτι οἱ ζημίαι, ποὺ θὰ ἐπέφεραν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ στὸ Ἰσραήλ, θὰ ἐξηλείφοντο μὲ τὸ παραπάνω ἀπὸ τὴν μεγάλη τους συμβολὴ στὴν καταστροφὴ τῆς PLO. Ἔπρεπε νὰ περιμένουμε ἕως τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1993⁹, ἕως ὅτου ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος ὑπὸ τὸν Γ. Ράμπιν νὰ θέσει τέλος εἰς αὐτὴν τὴν καιροσκοπικὴ μέθοδο». Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ χάσει ὁ Ράμπιν καὶ τὴν ἰδίαν του τὴν ζωὴ δύο χρόνια ἀργότερα (4 Νοεμβρίου 1995), διὰ χειρὸς ἐνὸς «υἱοῦ τοῦ Ἰσραήλ»¹⁰.

Ἔτσι, καὶ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ἰδίας ἀκριβῶς στρατηγικῆς ἀναλύσεως, τὸ Ἰσραήλ δὲν θὰ πρέπει νὰ ἐνωχλήθῃ ἰδιαίτερος ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς σηιτικῆς ὑποστηριζόμενης ἀπὸ τὴν Τεχεράνη Χέζμπ Ἀλᾶ καὶ τῆς σονιτικῆς Χαμάς στὰ ἐδάφη τοῦ νοτίου Λιβάνου. Οἱ δύο αὐτὲς ὀργανώσεις ἔδιδον —ἐκ τῶν πραγμάτων— στὸ Τέλ Ἀβιβ τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαλεῖται τὸν «σηιτικὸ κίνδυνο», ὥστε νὰ δικαιολογῆ τὴν παρουσία τοῦ φιλοἰσραηλινοῦ στρατοῦ τοῦ νοτίου Λιβάνου (ALS) ὑπὸ τὸν χριστιανὸ στρατηγὸ Ἄντουαν Λαχάντ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰσραηλινοῦ

8. Ihab El Sherif, *L'Islamisme militant en Egypte: ses origines, son evolution et sa radicalisation, 1970-1990*, τομ. II, σ.σ. 398-400, στὸ Alex del Valle, *Islamisme et Etats-Unis: une alliance contre l'Europe, L'Age d'Homme, Lausanne-Suisse, 1997*, σελ. 122.

9. Στις 13 Σεπτεμβρίου τοῦ 1993 προσυπογράφεται μεταξὺ Ἰσραήλ καὶ PLO διακήρυξις ἀρχῶν ἐπὶ τῶν προκαταρκτικῶν διαδικασιῶν ποὺ θὰ καταλήξουν στὴν «αὐτοδιοίκηση» τῶν παλαιστινιακῶν περιοχῶν, παρουσία τῶν Ράμπιν καὶ Ἀραφάτ.

10. Εἶχα ἀφιέρωσι τὸ προηγούμενο βιβλίον μου *Γεωπολιτικὴ τῶν ὑδάτων, ἐνθ' ἀν.*, στὴν «μνήμη τοῦ Γιτσαῆκ Ράμπιν» συνοδεύοντας τὴν ἀφιέρωσι μὲ ἓνα στίχο ἀπὸ τὸν Ἄμλετ, ὅπου «τὸ κακὸ θὰ βγῆι στὸ φῶς, τί τοῦτο ξεφυτρώνει ἀκόμη κι' ἂν ὀλάκηρη ἢ γῆ κουνουλῶνει». Τώρα, νομίζω, πῶς ἡ ἀφιέρωσις αὐτὴ γίνεται περισσότερον κατονοητὴ.

στρατού γύρω από τον ποταμό Λιτανή¹¹, ο οποίος αποτελεί την σημαντικότεραν πηγή ποσίου ύδατος στην περιοχή. Είναι, επίσης, γνωστές οι διεκδικήσεις ώρισμένων εθνικιστικών κομμάτων του Ισραήλ στην νότια Γαλιλαία, οι οποίες στηρίζονται ακριβώς στην παραδοχή της στρατηγικής σημασίας των υδατίνων αποθεμάτων της περιοχής για την επιβίωση του Ισραήλ¹².

Είναι, λοιπόν απολύτως λογικό, από στρατηγική έποψη, να θεωρεί το Τέλ Άβιβ πως αν άπροσδοκήτως ύπογραφούν και ύλοποιηθούν οι συμφωνίες ειρήνης μεταξύ των πλευρών (PLO-Ισραήλ) και εάν, ως έκ τούτου, παραδοθούν τα ύψίπεδα του Γκολάν στην Συρία μαζί με τις πηγές του Ιορδάνου, τότε ο Λιτανή με την ισραηλινή κυριαρχία στον νότιο Λίβανο θα μπορούσε να αντίσταθμίσει την απώλεια των πολυτίμων αποθεμάτων του Γκολάν.

Αυτό λοιπόν, το όποιο θεωρείται δυνατό από την Ουάσινγκτων, είναι εάν το ισλάμ των «λαϊκών» σονιτικών ταγμάτων μπορεί να έλεγχθει προς όφελος των άμερικανικών εθνικών συμφερόντων, από οικονομικά κέντρα που έχουν άμεσον έπικοινωνία με την τουρκική πολιτική έξουσία και, ως έκ τούτου, μπορεί στην έσχάτη ανάγκη να λειτουργήσει χειραγωγύμενο από τους χρηματοδότες των μεγάλων τουρκικών και σαουδαραβικών όμίλων (Όζάλ, Topbas, BID, Rabitat, Dâr-al-Maal, Al-Baraka και τέλος από την *Aramco*). Το τουρκικό ισλάμ μπορεί να λειτουργήσει λοιπόν ως σημαντικό στοιχείο έπιβολής της άμερικανικής στρατηγικής στην Μέση Άνατολή*.

Η άμερικανική αυτή προσέγγις έχει όμως ως αποτέλεσμα την μη νομιμοποίηση για την αντίληψη του κατεστημένου της προεδρίας Κλίντον, των αντιδράσεων των στρατιωτικών στην κυβέρνηση Έρμπακάν, αλλά και των σημερινών ύποκαταστάτων της, είτε αυτά εύρίσκονται έπίσημως στην έξουσία είτε όχι. Άλλωστε, ούδέποτε ο πρόεδρος Κλίντον ή οι στενοί έπιτελείς του έπετέθησαν έναντίον του Έρμπακάν, δημιουργήματος και μέλους του ταγματικού «λαϊκού» ισλάμ. Αντίθετως, έδήλωσαν (και έπηληθεύθησαν) ότι το «ισλάμ του Έρμπακάν είναι ήπιας μορφής και δέν κινδυνεύει το πολίτευμα στην Τουρκία». Έπίσης, ούτε τώρα οι ΗΠΑ ύποστηρίζουν τις ένεργειες των στρατιωτικών σχετικώς προς την βιαία καταστολή των ισλαμικών πολιτικών, πολιτιστικών ή εκπαιδευτικών έκφράσεων στην Τουρκία, διότι θεωρούν ότι αυτά στοχεύουν στην σωτηρία των προνομίων των στρατιωτικών και των δικαστικών και όχι στην σωτηρία του πολιτεύματος.

Είναι, όμως, και κάποιο άλλο στοιχείο που οι ΗΠΑ έξετίμων στην Τουρκία:

11. Ι. Θ. Μάζης, *Γεωπολιτική των ύδάτων, ένθ' άν.*, σ.σ. 44, 50, 54-56, 136, 167-175, 363-364. Όπως αναφέρομε στο παραπάνω πόνημα, ή παροχή του ποταμού έκτιμάται στα 930 εκατομμύρια κυβικά μ.έτος, δηλαδή το 18,9% των τρεχουμένων και από διήθηση ύδάτων του Λιβάνου.

12. Στο άνωτέρω έργο μου παραθέτω μία ρήση του ισραηλινού στρατηγού Έιτάν (πρώην ύπουργού Γεωργίας του Λικούντ), ο οποίος έξηγει ότι το Ισραήλ δέν πρέπει να δεχθει την άποχώρηση από τον νότιο Λίβανο, έφ' όσον «ή απώλεια έλέγχου έπί των έδαφικών αυτών, σημαίνει και απώλεια έλέγχου στο ύδωρ». (σελ. 44 και σελ. 50.)

* Προφητική και απολύτως εύστοχος ή παρατήρησης αυτή του συγγραφέως. Η δηθεν άραβική «άνοιξις» δώδεκα έτη μεταγενέστερον, το άποδεικνύει περιτράνω (Στ. ΈΕ).

τὸ γεγονός ὅτι πρόκειται γιὰ μία μουσουλμανικὴ χώρα ὅπου ἐλειτουργοῦσε μία — ἔστω καὶ ἠκρωτηριασμένη — δυτικῶν τύπου δημοκρατία καί, ὡς ἐκ τούτου, μποροῦσε νὰ ἀποτελέσει ὑπόδειγμα «μέσης ὁδοῦ» καὶ γιὰ τὶς ὑπόλοιπες μουσουλμανικὲς χώρες τῆς περιοχῆς.

Μία πρωτότυπος καὶ ἐπαναστατικὴ προέκτασις γιὰ τὰ ἕως τώρα γνωστὰ δεδομένα τῆς τουρκικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἰδίαν γενικὴ κατεῦθυνση τῆς «ἐκσυγχρονισμένης», «μουσουλμανικῆς χώρας προτύπου», ἀποτελοῦν καὶ οἱ κινήσεις τῶν πρώτων μηνῶν τῆς διακυβερνήσεως τοῦ πρώην πρωθυπουργοῦ Ἐρμπακάν. Οἱ κινήσεις αὐτὲς χαρακτηρίζουν τὴν ὑπαρξὴ ἰσχυρῶν δυνάμεων στὴν Ἄγκυρα ποὺ ἐπαναστατοῦν καὶ δὲν θέλουν νὰ συνεχίσουν τὴν πεπατημένη ὁδὸ τῆς τουρκικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Οἱ στόχοι τῶν δύο μεγάλων ταξιδίων τοῦ Ἐρμπακάν στὸ ἐξωτερικόν¹³ καὶ ἡ πρωτοβουλία του νὰ ἰδρύσει τὴν ὁμάδα τῶν D8 ὡς παράλληλο καὶ μάλιστα ὡς «ἀντιοργάνωση» πρὸς τὶς G7, εἶναι χαρακτηριστικὰ συμβολικὰ στοιχεῖα ἀπευθυνόμενα πρὸς τὴν «πελατεία» τῶν χωρῶν-μελῶν τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἰσλαμικῆς Διασκέψεως¹⁴.

Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἦτο τὸ φυσικὸ ἐπακόλουθο τῆς «ὀξυαλικῆς» ἐκείνης αὐτοπεποιθήσεως, βάσει τῆς ὁποίας ἡ Ἄγκυρα προσεπάθησε νὰ ἐπεκτείνει τὴν ἀκτῖνα τῆς πολιτικῆς ἐπιρροῆς της καὶ νὰ ὑλοποιήσει αὐτὸ ποὺ ἡ ἴδια ἐθεωροῦσε ὡς τὸν «νέο ρόλο» της.

Αὐτὸς ὁ «νέος ρόλος» ἐδοκιμάσθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν τουρκικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ στὴν κεντρικὴ Ἀσία καὶ εἶχε τόσον πολιτικὲς ὅσον καὶ οικονομικὲς καὶ πολιτιστικὲς πτυχές¹⁵. Στὰ Βαλκάνια, ἐπίσης, ἐξηπλώθη ἓνα δίκτυο οικονομικῶν καὶ πολιτικῶν σχέσεων μὲ τὴν Κροατία, τὴν Βουλγαρία, τὴν Ρουμανία, τὴν ΠΓΔΜ καὶ τὴν Ἀλβανία, ἰδιαιτέρως μάλιστα μὲ τὰ τελευταῖα κράτη. Ἡ Ἄγκυρα ἀνέλαβε ἐπίσης πρωτοβουλίες καὶ στὸ ζήτημα τῆς Βοσνίας μὲ τὸ αἶτημα γιὰ ἄρση τοῦ ἐμπάργκο πωλήσεως ὀπλῶν¹⁶. Ταῦτοχρόνως, ἡ Ἄγκυρα ἠκολούθησε τὴν γραμμὴ τῆς διεθνοῦς κοινότητος, (οἱ κυρώσεις ἀπέναντι στὴν Βοσνία ἐτηρήθησαν μόνο μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου ποὺ ἦταν ἀποδεκτὸ ἀπὸ τὴν διεθνή κοινότητα). Τὸν Μάιο τοῦ 1994 ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλε κυανοκράνους στρατιῶτές της στὸ Zenica.

Αὐτὴ ἡ ἀρχικῶς πραγματιστικὴ κίνησις τῆς τουρκικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς συ-

13. Στὸ Ἰράν, στὴν Μαλαισία, Σιγκαπούρη, Ἰνδονησία καθὼς καὶ στὴν Αἴγυπτο, Λιβύη καὶ Νιγηρία. Πρὸβλ. *International Herald Tribune* (12 Αὐγούστου 1996), *Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)* (14 Αὐγούστου 1996), *Briefing* (Ἄγκυρα) (14 Ὀκτωβρίου 1996), σελ. 10: «Libya Visti-A Test of Turco-Arab Ties?».

14. *Developing 8*: Τουρκία, Ἰράν, Πακιστάν, Μπανγκλαντές, Μαλαισία, Ἰνδονησία, Αἴγυπτος, Νιγηρία. Πρὸβλ. *Turkish Daily News* (6 Ἰανουαρίου 1997).

15. Πρὸβλ. Rainer Freitag-Wirminghaus, «Der Einflu Irans und der Türkei in Zentralasien», στὸ Thomas Koszinowski - Hanspeter Mattes (Hrsg.), *Nahost - Jahrbuch 1992*, Opladen, 1993, σ.σ. 201-206. U. Steinbach, «Die Entwicklungspolitik der Türkei», *Entwicklung und Zusammenarbeit* 36 (1995) 5/6, σ.σ. 146-147 καὶ A. Alkazaz, «Die Economic Cooperation Organization (ECO): Strukturen eines neuen Wirtschaftsraumes», στὸ Thomas Koszinowski - Hanspeter Mattes (Hrsg.), *Nahost-Jahrbuch 1994*, ἐνθ' ἄν., σ.σ. 207-212.

16. Πρὸβλ. U. Steinbach, σ.σ. 301-312 (ὑπ. 6).

νωδεύετο συνεχώς από προσπάθειες για αποκραυστάλλωση νέων ιδεών στην έξωτερική πολιτική. Το τουρκικό κατεστημένο κατενόησε συντόμως ότι στο μέλλον δεν θα ηρκοῦσε μόνον ἡ ἀπλή προσήλωσις στοὺς κυρίους ἄξονας τῆς ἔξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Τουρκίας. Αὐτὸ ποὺ θὰ ἐχρειάζετο ἦταν μία νέα ιδέα τῆς ἔξωτερικῆς πολιτικῆς μὲ κυρίαρχα στοιχεῖα τὴν στενὴν σχέση μετὰ τὸ ΝΑΤΟ καὶ τὸν προσανατολισμὸ πρὸς τὴν Εὐρώπη, μὲ σκοπὸ τὴν πλήρη ἔνταξιν εἰς αὐτήν. Ἡ συνεχιζομένη, ὅμως, ἔσωτερικὴ κρίσις, ἡ ἐνίσχυσις ἐναλλακτικῶν φιλοσοφικῶν καὶ πολιτικῶν δυνάμεων, ἰδιαίτερος τῶν ἰσλαμιστῶν καθὼς καὶ ἡ ἐπιχειρουμένη *de facto* διάλυσις τῶν σχέσεων Εὐρώπης-Τουρκίας συντελοῦν πρὸς τὴν ἐπανατοποθέτησιν τῆς Τουρκίας ὡς πρὸς τὸ ἐγγύτερον ἢ ἀπώτερον γεωπολιτικὸ της περιβάλλον.

Μὲ δεδομένο αὐτὸ τὸ σκηنيκόν, ἡ στάσις τοῦ πρῶην πρωθυπουργοῦ Ἑρμπακὰν γιὰ τὴν ἔξωτερικὴν πολιτικὴν δὲν ἀποτελεῖ ἔκπληξιν.

Ἄν καὶ δὲν ἀπετέλεσε πολιτικὴ κοινῆς συναινέσεως τῶν κυριωτέρων εἰδικῶν σὲ θέματα ἔξωτερικῆς πολιτικῆς¹⁷, ὥστόσο ἐσηματοδότησε τὴν νέα ἰδιαίτερος ηὔξημένη αὐτοπεποίθησιν ποὺ ἡ Ἄγκυρα προβάλλει πρὸς τὴν Δύση σὲ ζητήματα ἔξωτερικῆς πολιτικῆς.

Ὁ πρέσβυς Umur Arık, προσωρινὸς πρόεδρος τῆς ὑπηρεσίας γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξιν τοῦ τουρκικοῦ ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, ἀπεικονίζοντας οὐσιαστικῶς αὐτὴν τὴν «ὑπερ-αὐτοπεποίθησιν» τῆς τουρκικῆς ἔξωτερικῆς πολιτικῆς, ἀνέφερε ὅτι «Ἡ Τουρκία ἔχει ἐξελιχθεῖ ἀπὸ τὴν περιθωριακὴν θέσιν της ὡς ἀπλὴ χώρα στὴν νότια πτέρυγα τοῦ ΝΑΤΟ, σὲ κοινὸ ἐπίκεντρο ἀφ' ὅπου ἀναδύονται αὐτὰ ποὺ ἐν συντομίᾳ ἀποκαλοῦμε *“call rings”* τῆς εὐρασιατικῆς περιφερειακῆς ἀσφαλείας. Ἡ κεντρικὴ καὶ ἀνατολικὴ Εὐρώπη, τὰ Βαλκάνια, ἡ περιὸχὴ τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ ὁ Καύκασος, ἡ ἀνατολικὴ Μεσόγειος, ἡ Μέση Ἀνατολή καὶ ἡ κεντρικὴ Ἀσία, ὅλοι αὐτοὶ οἱ κύκλοι ἀσφαλείας συγκεντρώνονται καὶ τέμνονται στὸ σημεῖο ὅπου εὐρίσκεται ἡ Τουρκία»¹⁸. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ προβληματισμὸς αὐτὸς ἐπέξετάθη σὲ ὅλες τὶς γειτονικὰς περιοχάς. Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν, ἡ ιδέα μιᾶς πολιτικῆς ἐνώσεως τῶν τουρκοφώνων κρατῶν ἀπερρίφθη τελικῶς ὡς μὴ ρεαλιστικὴ καὶ ἀντιδημιουργικὴ. Ἀναζητεῖται πλέον ἡ οἰκοδόμησις καὶ ἡ ἐνίσχυσις μιᾶς πολιτικῆς ἀλληλεγγύης¹⁹. Στὴν Μέση Ἀνατολή, ὅμως, ἡ εἰρηνευτικὴ διαδικασίᾳ διανοίγει δυνατότητες μιᾶς εὐρείας τουρκοϊσραηλινῆς συνεργασίας, χωρὶς νὰ ἐπιβαρυνθοῦν περαιτέρω οἱ σχέσεις μετὰ τοὺς Ἄραβες στὶς ὁποῖες εἶχε ἐπέλθει ρῆξις μετὰ ἀπὸ τὸ 1990²⁰. Σχετικῶς πρὸς τὴν πολιτικὴν ἀσφάλειαν στὴν Μεσόγειο, ἡ Τουρκία, ὡς μέλος τοῦ ΝΑΤΟ καὶ ὡς συνδεδεμένο μέλος τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, ἀπαιτεῖ νὰ τῆς δοθῆι ἰσότιμος ρόλος²¹.

17. Ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν κυβερνητικῶν καθηκόντων ἀπὸ τὸν Ἑρμπακὰν τὸν Ἰούλιον 1996 καὶ ὕστερα ὑπῆρξε σαφὲς πολιτικὸ καὶ φιλοσοφικὸ χάσμα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν, οἱ διπλωμάτες τοῦ ὁποῖου θεωροῦν ἑαυτοὺς θεματοφύλακας τῶν «κεμαλιστικῶν» κρατικῶν ἀντιλήψεων καὶ ἀρχῶν.

18. Ἐνθ' ἀν., σελ. 8.

19. Πρὸβλ. K. Kirisgi, σελ. 28 ἔπ (ὑπ. 15).

20. Πρὸβλ. R. Guzen, «Patterns in Turkish Foreign Policy Behaviour towards the Middle East», *Foreign Policy* 10/1-2 (1995), Ἄγκυρα, σ.σ. 70-100.

21. Πρὸβλ. S. Tashan, «MENA Region-a Perspective from Ankara», *Foreign Policy* 10/3-4

Καί στα Βαλκάνια ή Άγκυρα θεωρεί τὸν ἑαυτὸ της ἰδιαίτερος ὑπεύθυνος γιὰ τὴν σταθερότητα στὴν περιοχὴ καθὼς καὶ γιὰ τὴν (νεοοθωμανικῆς συλλήψεως) «προστασία» τῶν τουρκοφώνων καὶ μουσουλμάνων ποὺ διαβιοῦν ἐκεῖ. Οἱ σχέσεις ποὺ προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσει ἡ Τουρκία μὲ τὰ περισσότερα κράτη τῶν Βαλκανίων σὲ αὐτὴν τὴν βάση δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐοδωθοῦν, διότι δημιουργοῦν φόβο καὶ ἀνασφάλεια στὶς χώρες τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, οἱ ὁποῖες ἐμπεριέχουν στὰ ἐδάφη τους τουρκόφωνες μουσουλμανικὲς μειονότητες.

Ἔνα εἶναι, λοιπόν, βέβαιον: ὡς πρὸς τὸ γεωπολιτικὸν ἐπίπεδο, ἡ θέσις τῆς Τουρκίας ἤλλαξε. Ἡ νέα γεωστρατηγικὴ θεώρησις τῆς Ἀγκύρας ἀνακαλύπτει τὴν εὐρασιατικὴν διάσταση ὡς τὸν χώρο ἐκείνον, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου πρέπει νὰ ἐπανατοποθετηθεῖ ἡ Τουρκία²². Μὲ μεγάλη, ὅμως, ἀοριστία καὶ ἀσάφεια ἐκτιμᾶται ὅτι: «Ἡ Τουρκία διανοίγει τὸν Βορρᾶ πρὸς τὸν Νότο, τὸν Νότο πρὸς τὸν Βορρᾶ, τὴν Ἀνατολὴ πρὸς τὴν Δύση καὶ τὴν Δύση πρὸς τὴν Ἀνατολήν»²³.

Μὲ ἄλλα λόγια, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ Ἀγκυρα θεωρεῖ ὅτι ἡ γεωπολιτικὴ θέσις τῆς Τουρκίας εὐρίσκεται στὸ σημεῖο ἐπαφῆς τῶν συμφερόντων τῶν ΗΠΑ, τῆς Κοινοπολιτείας Ἀνεξαρτήτων Κρατῶν, τῆς ΕΕ καὶ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Συγκεκριμένως, ὁ Umur Arik προσδιώρισε τὴν γενικὴν πολιτικὴν κατεύθυνση τῆς Τουρκίας μὲ τὰ ἑξῆς λόγια: «Τὸ ζητούμενο εἶναι νὰ ἐπέλθει ἡ ἰσορροπία καὶ ἡ σταθερότης στὰ Βαλκάνια, στὴν περιοχὴ τῆς Μαύρης θαλάσσης, τὸν Καύκασο, τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειο, τὴν Μέση Ἀνατολὴ καὶ τὴν κεντρικὴ Ἀσία»²⁴.

Εἶναι, ὡς ἐκ τούτου, κατανοητὴ ἡ ἕως σήμερα συμβίωσις τοῦ κεμαλικοῦ κατεστημένου μὲ τὸ «λαϊκό», ταρिकाτικὸ σονιτικὸ ἰσλάμ, ὅπως αὐτὸ ἀνεβίωσε κατὰ τὴν περίοδο τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου στρατιωτικοῦ πραξικοπήματος καὶ τῆς διακυβερνήσεως Ὀζάλ. Ὅλα καθίστανται σαφέστερα, ἐὰν μελετηθοῦν οἱ ἀπόψεις τῶν ἀναλυτῶν ἐκείνων ποὺ δηλώνουν σαφῶς ὅτι ἡ σημερινὴ ἰσλαμιστικὴ ἐξάπλωσις ὀφείλεται κατὰ μεγάλο μέρος στὶς ἐνέργειες τῶν ΗΠΑ, οἱ ὁποῖες ἐθεωροῦσαν τὸ ἰσλάμ ὡς τὸ καταλληλότερον καὶ ἐφθηνότερον ὄπλον ἐναντίον τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ σήμερα ὡς ἰδανικὸ μέσον ἀναχαιτίσεως τῆς Ρωσσίας, ποὺ θὰ ἀνακτήσει τὴν ἰσχύ της ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος, στὴν καίρια περιοχὴ τῆς Κασπίας καὶ τῆς μεσογειακῆς λεκάνης*.

Σὲ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πλαίσιο πρέπει νὰ ἐξετάσομε τὸ φαινόμενον ὅτι ἀπὸ τοῦ 1978-1979 ἡ CIA ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τὶς τουρκικὲς καὶ τὶς σαουδαραβικὲς εἰδικὲς ὑπηρεσίαις πληροφοριῶν, κατεσκεύασε ὀλόκληρα δίκτυα ἰσλαμιστικῆς προπαγάνδας ἐπιθυμῶντας νὰ διεισδύσει στοὺς μηχανισμοὺς τῶν ἐθνικιστικῶν κινήματων τῆς κεντρικῆς Ἀσίας καὶ τοῦ τοπικοῦ σονιτικοῦ κλήρου στὸ Τατζι-

(1995), Ἀγκυρα, σ.σ. 23-37.

22. Ἀντιπροσωπευτικὰ γιὰ τὴν χρῆση αὐτῆς τῆς ὀρολογίας ἀναφέρεται Suat Ilhan, «Geopolitic developments and the Turkish world», στὸ *Eurasian Studies* 2/3 (1995), σ.σ. 23 -37.

23. Ἐνθ' ἂν., σελ. 8.

24. U. Arik, «Turkey and the international security system in the 21st century», *Eurasian Studies* 2/4 (1995/1996), σελ. 8.

* Ἀπεδείχθη περιτράνως, δώδεκα ἔτη κατόπιν, τὸ 2011-12 μὲ τὴν ἀμερικανικὴν –καὶ οὐχὶ μόνον– ἀνάμειξη στὴν περιβόητη «Ἀραβικὴν Ἀνοιξιν».

κιστάν, τὸ Οὐζμπεκιστάν καὶ τὸ Τουρκμενιστάν. Ἡ προπαγάνδα δηλαδή κατευθύνεται πρὸς τὶς χῶρες ἐκείνες ποὺ διαθέτουν τὰ πλουσιώτερα κοιτάσματα πετρελαίου καὶ φυσικοῦ ἀερίου τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκείνες στίς ὁποῖες στοχεύει ἡ σημερινὴ ἀγγλική, ἀμερικανικὴ καὶ τουρκικὴ ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης στὸν τομέα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πετρελαϊκῶν κοιτασμάτων.

Ὡστόσο, ἡ Τουρκία ἀναπτύσσει καὶ ἔντονο ἀτομικὴ δραστηριότητα στὸν χῶρο τῶν μουσουλμανικῶν δημοκρατιῶν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας. Παραδείγματός χάριν, κατὰ τὸν Umur Arik, ἤδη 3.000 τουρκικὲς ἐπιχειρήσεις μὲ προσωπικὸν ἄνω τῶν δέκα ἀτόμων ἔχουν ἐγκατασταθεῖ στὴν κεντρικὴ Ἀσία ἀπὸ τοῦ 1989. Συνολικῶς ἕως τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1994, ὁ τουρκικὸς ἰδιωτικὸς τομεὺς εἶχε ἐπενδύσει περισσότερα ἀπὸ 4 δις δολλάρια ΗΠΑ στίς τουρκόφωνες δημοκρατίες τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, χωρὶς νὰ ὑπολογισθοῦν τὰ 1,2 δις δολλάρια τῶν δανείων ποὺ ἐχορηγήθησαν ἀπὸ τὴν τουρκικὴ τράπεζα Eximbank²⁵.

Στὸν τομέα τῆς προσελκύσεως τῶν μελλοντικῶν τοπικῶν ἔλιτ ἡ Ἄγκυρα ἐπίσης δὲν ὑστερεῖ. Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1992, 10.000 φοιτητὲς ἀπὸ τὴν κεντρικὴν Ἀσία ἦλθαν νὰ ἐνσωματωθοῦν στὰ τουρκικὰ πανεπιστήμια μὲ τουρκικὲς ὑποτροφίες. Ἡ Carrère d'Encausse ἐνώπιον αὐτῆς τῆς τουρκικῆς δραστηριότητος διαπιστώνει ὅτι ἡ Ρωσσία φοβεῖται καὶ «ἀνησυχεῖ γιὰ τὴν ἀξανανομένη ἐπιρροὴ τῆς Τουρκίας στίς περιοχὲς ὅπου πρὶν ἀπὸ ὀλίγον καιρὸ ἡ ὑπεροχὴ τῆς Μόσχας ἦτο ἀπόλυτος». Ἐπίσης διαπιστώνει, ὅτι ἡ ἀνησυχία αὐτῆ δὲν εἶναι ἀβάσιμος, διότι ἡ Τουρκία «ἀντὶ νὰ μειώσῃ τὴν σκιά τοῦ ἰσλάμ ποὺ ἀπλώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὴν Ρωσσία (...), μᾶλλον συνδυάζει τὰ ἐνδιαφέροντά της μὲ τὴν αὔξησιν αὐτῆς»²⁶. Οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς μᾶς ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ γεωπολιτικὸς ρόλος τῆς Τουρκίας, ὡς ἰσλαμικοῦ μεσάζοντος, γιὰ τὴν «προσάρτηση» τῆς περιοχῆς τῆς Κασπίας καὶ τὴν ἀπόσπασή της ἀπὸ τὴν Ρωσσία ἦταν, καὶ παραμένει, σημαντικώτατος γιὰ τοὺς Ἀγγλοσάξονες.

Συμπερασματικῶς λοιπὸν βλέπομε νὰ διαμορφοῦται ἡ ἑξῆς κατάστασις:

α) Ἡ ἀγγλοσαξονικὴ πολιτικὴ ἐνισχύει τὴν Τουρκία καὶ ἰδιαίτερος τὴν ἰσλαμικὴ τῆς πλευρᾶ, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ὑπάρξῃ πρόβλημα διακοπῆς τῆς συνεχείας τῆς «ἰσλαμικῆς ζώνης ἀσφαλείας» τῶν ἀγγλοσαξονικῶν συμφερόντων στὴν Μεσόγειο καὶ νὰ ἀναχαιτίζεται ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς κάθε ρωσικὴ προβολὴ ἐπιρροῆς στὸν γεωγραφικὸ αὐτὸν χῶρο.

Μποροῦμε ἐπίσης νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ μίαν ταχεῖαν ἐπέκτασιν τῆς νατοϊκῆς συμμαχίας πρὸς Ἀνατολάς, ἡ ὁποία τὴν ὑποβαθμίζει ὡς στρατηγικὸ παράγοντα στὴν περιοχὴ, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ ὑφίσταται πλέον γιὰ τὶς ΗΠΑ ὁ κίνδυνος τῆς ρωσικῆς «ἐπανεμφανίσεως» στὸ διεθνὲς προσκήνιο μὲ τὶς ἀνάλογες διεκδικήσεις μητροπολιτικῆς δυνάμεως.

Ἡ προειδοποίησις τῆς Ἄγκυρας γιὰ ἀρνησικυρίας στὸ ΝΑΤΟ κατὰ τὴν περίπτωσιν ποὺ ἡ Τουρκία δὲν θὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ὡς πλήρες μέλος τῆς ΕΕ, ἀνανακλᾷ ἓνα μίγμα ἀπὸ ἀβεβαιότητα καὶ ὑπερτίμησιν τοῦ εἰδικοῦ βάρους τῆς τουρκικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὑπογραμμίζοντας ἔτσι τὸ ἀπρόβλεπτο τῶν πράξεών της.

25. *Le Monde* (20 Ὀκτωβρίου 1994).

26. H. Carrere d'Encausse, *Victorieuse Russie*, Fayard, Paris, 1992, σ.σ 292-293 καὶ 296-297.

Ἡ ἀδιάρλειπος ἀξία τοῦ ΝΑΤΟ ὡς πλαισίου γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν τουρκικῶν συμφερόντων ἀσφαλείας, εἶναι φυσικὸ νὰ στρέφει τὴν προσοχὴ μερικῶν τούρκων ἀναλυτῶν πλησιέστερον πρὸς τὴν Οὐάσινγκτων. Τὸ «ἐκσυγρονισμένο» ἰσλαμικὸ πρόσωπο τῆς Τουρκίας ἐνισχύει τὴν ἀμερικανικὴ πολιτικὴ διότι τῆς ἐπιτρέπει νὰ συνομιλεῖ μὲ τὴν Τεχεράνην, παρέχοντας στὴν τελευταία τὸ δικαίωμα νὰ «ρυμουλκηθεῖ» πρὸς τὶς ΗΠΑ καὶ νὰ μὴ καταλήξει στὴν φυσικὴ τῆς σύμμαχο, τὴν Ρωσσία. Ἡ λειτουργία τῆς Τουρκίας ὡς «ἰσλαμικοῦ ρυμουλκοῦ» πρὸς ὄφελος τῶν Ἀμερικανῶν ἐπιτρέπει νὰ γίνῃ προσέγγισις ΗΠΑ-Ἰράν μὲ τὸ μικρότερον δυνατὸν ἐσωτερικὸ πολιτικὸ κόστος γιὰ τὸν μετριοπαθῆ καὶ προοδευτικὸ ἰρανὸ πρόεδρο Χαταμί, τὸν ἀποκαλούμενο καὶ «Γκορπατσὼφ τοῦ Ἰράν». Τὸ κέρδος βέβαια θὰ εἶναι μεγάλο γιὰ τὴν ἀγγλοσαξονικὴ πλευρά, ἡ ὁποία θὰ ἐπανακτῆσῃ τὸ ἔδαφος ποὺ εἶχε ἀπωλέσει σὲ ἐπενδύσεις τοῦ πετρελαϊκοῦ τομέως μὲ τὸ Ἰράν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον θὰ ἀποκλείσει τὴν Ρωσσία ἀπὸ τὸν ἰσχυρότερο γεωπολιτικὸ τῆς σύμμαχο στὴν περιοχὴ αὐτὴν μαζὶ μὲ τὴν Ἰνδία, δηλαδὴ τὸ Ἰράν.

γ) Πέρα τῆς ἀδρανοποιήσεως τῆς Συρίας μέσω τῆς «περικυκλήσεως» τῆς ποὺ προσφέρουν στὸ Ἰσραήλ, οἱ ἀμυντικὲς συμφωνίες μὲ τὴν Τουρκία ἀποδεικνύουν στὴν ἐσωτερικὴ κοινὴ γνώμη τῶν μουσουλμανικῶν κρατῶν τῆς περιοχῆς ὅτι τὸ Ἰσραήλ δὲν τρέφει ἐμπάθειες ἰδεολογικῆς ὑφῆς μὲ τὸ Ἰσλάμ, καὶ ἄρα ἡ ὑπογραφή ἀναλόγων διμερῶν συμφωνιῶν μεταξὺ ἀραβομουσουλμανικῶν κρατῶν καὶ τοῦ Τέλ Ἀβίβ εἶναι σχεδὸν βεβαία. Οἱ διμερεῖς αὐτὲς συμφωνίες εἰρήνης ἔχουν τεράστια σημασία γιὰ τὴν «παλαιστινιακὴ πολιτικὴ» τοῦ Ἰσραήλ, διότι θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ἀπομονώσῃ τὴν PLO ἀπὸ τοὺς ἄραβες ὑποστηρικτὲς τῆς καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τοὺς δικούς του ὅρους. Ἡ Τουρκία ἐπωφελεῖται ποικιλοτρόπως ἀπὸ τὶς συμφωνίες αὐτές, κυρίως ἐπειδὴ αὐτὲς τῆς ἐπιτρέπουν νὰ συνεχίσει νὰ ἀσκεῖ τὴν ἡγεμονικὴ τῆς «πολιτικὴ τῶν ὑδάτων», χωρὶς ἐνοχλήσεις ἀπὸ τὴν Συρία καὶ κυρίως νὰ κινεῖται ἐλευθέρως στὸ βόρειο Ἰράκ, κοντὰ στὴν Μοσούλη, χωρὶς τὸν φόβο ἰρακινῶν ἀντιποίνων.

δ) Ἡ διατήρησις τῆς ἰσορροπίας τοῦ ὑποδείγματος τῆς μακιντεριανῆς «τουρκοἰσλαμικῆς ζώνης ἀσφαλείας» δὲν ἐπιδέχεται «ἀδεξίους» χειρισμοὺς ἀπὸ πλευρᾶς «φανατικῶν κεμαλιστῶν» στρατηγῶν, οἱ ὅποιοι βεβαίως δὲν θὰ ἔχουν τὴν ἀμέριστον ὑποστήριξιν τοῦ Στέιτ Ντηπάρτμεντ.

Ἄλλωςτε, τὰ πρόσφατα συμπεράσματα τῆς Διασκέψεως Κορυφῆς τοῦ Ἐλσίνκυ, αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀγγλοσαξονικὴν πολιτικὴ ἐνισχύουν, χωρὶς νὰ θέτουν σὲ κάποιον κίνδυνον τὰ προνόμια τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ τοῦ διπλωματικοῦ κατεστημένου στὴν Ἄγκυρα. Ὁ κίνδυνος αὐτὸς θὰ ἦταν σαφὴς καὶ αἰσθητὸς ἐὰν ἡ Τουρκία ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὡς πλήρες μέλος στὴν ΕΕ ἀποδεχομένη — ἀναγκαστικῶς — τὸ κοινοτικὸ δίκαιο, δηλαδὴ τὸν σεβασμὸ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, τῶν δικαιωμάτων τῶν μειονοτήτων, τὴν ἀστικοδημοκρατικὴ πλουραλιστικὴ δημοκρατία, κλπ. Ἐδῶ ὅμως ἀντιδροῦν οἱ ἴδιες οἱ εὐρωπαϊκὲς χώρες, οἱ ὁποῖες δὲν ἐπιδεικνύουν τὴν παραμικρὰν προθυμίαν νὰ δεχθοῦν στὰ ἐδάφη τους ἓνα τεράστιο κύμα μουσουλμάνων οἰκονομικῶν μεταναστῶν, οἱ ὅποιοι θὰ ἐδημιουργοῦσαν ἐκρηκτικὲς κοινωνικὲς, οἰκονομικὲς καὶ πολιτικὲς συνθήκες.

ε) Ἡ ἀμερικανικὴ ἐπιμονὴ γιὰ εἰσδοχὴ τῆς Τουρκίας ὡς πλήρους μέλους στὴν

ΗΕ, ως έκ τούτου, δέν όφείλεται σέ άγνοια τών συνθηκών και τών αντίδράσεων τών ευρωπαϊκών χωρών. Αντιθέτως, ή Άμερική γνωρίζει τις αντίδράσεις αυτές και επιδιώκει νά τις άναδειξει και νά εκθέσει τις ευρωπαϊκές χώρες στα όμματα της Τουρκίας, πράγμα πού μετά άπό τδ Λουξεμβούργο φαίνεται νά έχει μάλλον επιτύχει. Άλλωστε, τδ στρατιωτικό κατεστημένο της Τουρκίας καμμία προθυμία δέν επιδεικνύει ώστε νά μεταβάλει τις αντιλήψεις τού σχετικά με τδ έσωτερικά προβλήματα τού κράτους.

Αυτό άποδεικνύεται και άπό τδ μέγεθος τού καταλόγου τών κατηγοριών της Τουρκίας έναντίον της ΕΕ, ό όποιος είναι συνειδητώς μακρός. Η τουρκική δυσθυμία υπογραμμίζεται άπό τδ αίσθημα ότι «τδ *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο χρησιμοποιεί την Τελωνειακή Ένωση για νά εκβιάσει (sic)*²⁷ την Τουρκία σέ θέματα ανθρώπινων δικαιωμάτων»²⁸.

Τδ σκέλος αυτό της άμερικανικής στρατηγικής συμβαδίζει με την «θωπεία» τών μουσουλμανικών και ισλαμικών θέσεων και πληθυσμών και την προώθησή τους — κυριολεκτικώς και μεταφορικώς — στδν ευρωπαϊκό χώρο.

Τδ Έλσίνκυ εντάσσεται σέ αυτήν άκριβώς την προσπάθεια, άλλ' ως προθάλαμος διατηρεί μία ρευστότητα και πρδς τις δύο κατευθύνσεις: και πρδς την ανάπτυξη του με πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ στδ μέλλον, αλλά και πρδς την άνατροπή του, εάν οι ευρωπαϊκές χώρες επιτύχουν ν' άποκτήσουν ευρωπαϊκή συνείδηση και ενισχυθούν στδν τομέα της ΚΕΠΠΑ (Κοινή Έξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμύνης).

Η άγγλοσαξονική αυτή στρατηγική είναι άπολύτως κατανοητή ως μέθοδος πολιτισμικής αλώσεως της ΕΕ άπό τδν άμερικανοτουρκικό μηχανισμό. Με

27. Είναι πράγματι άξιοπρόσεκτον ότι θεωρείται ως ευρωπαϊκός «έκβιασμός» ή ευρωπαϊκή προτροπή πρδς την Τουρκία για εφαρμογή τών ανθρώπινων δικαιωμάτων. Τδ γεγονός αυτό δηλώνει σαφώς ότι ή εφαρμογή τών ανθρώπινων δικαιωμάτων και έλευθεριών στην Τουρκία άναιρεί άπό αυτήν τδν ρόλο τού έγγυητδ της σταθερότητας και της ασφαλείας στην περιοχή τών όδδων τού πετρελαίου.

28. Για τδν άπολογισμό της ιδρύσεως ενδς χρόνου άπό την Τελωνειακή Ένωση βλ. «A marriage of convenience gone sour», *Briefing* 1109 (16 Δεκεμβρίου 1996), σ.σ. 3-4, πρβλ. «Turkey smarting after two blows from Europe», *Briefing* 1109 (23 Σεπτεμβρίου 1996), σελ. 11. Παρατηρώντας, βέβαια, τδ στοχεία της «Ένώσεως Άνθρωπίνων Δικαιωμάτων της Τουρκίας» (TIHD) τού έτους 1997, αντιλαμβανόμεθα την σοβαρότητα τού προβλήματος της καταστάσεως τών ανθρώπινων δικαιωμάτων στην γείτονα: 114 εκτελέσεις κρατουμένων χωρίς δίκη, κατόπιν βασανιστηριών ή κατὰ την διάρκεια τού καθεστδτος συλλήψεως, 109 νεκροί σέ άνεξιχνίαστες δολοφονίες, 2.514 νεκροί σέ ένοπλες συγκρούσεις, 151 νεκροί και 239 τραυματίες σέ επιθέσεις κατὰ πολιτών, 66 έξαφανισθέντες κατὰ την διάρκεια της κρατήσεώς των, 366 βασανισθέντες, 27.308 συλλήψεις, 1.273 άποφάσεις κρατήσεως πολιτών άπό δικαστήρια, 23 έκκενώσεις χωριών, βομβαρδισμοί 127 τοποθεσιών. Τδ δικαίωμα βεργασίας παρεβιάσθη 13.266 φορές, 153 σύλλογοι, έμπορικές ένώσεις, συνδικάτα, πρακτορεία ειδήσεων και πολιτικά κόμματα υπέστησαν τις έφόδους της Άστυνομίας, 298 στελέχη τού Τύπου συνελήφθησαν, 278 έντυπα κατεσχέθησαν. Εισαγγελείς έζήτησαν ποινές καθειρώσεως 893 έτών και 8 μηνών και 3 δις 200 έκατομμύρια τουρκικές λίρες σέ άποζημιώσεις για τδ «έγκλημα» της εκφράσεως γνώμης. Επίσης, 105 πολιτικοί κρατούμενοι κατεμετρήθησαν στίς φυλακές έως τδ τέλος τού 1997 (*Info-Turk* [Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1998]).

τὸν τρόπον αὐτὸν ἐλέγχεται εὐκολώτερα ἢ εὐρωπαϊκὴ κοινὴ γνώμη καὶ ἡ πολιτικὴ μέσφ τῶν πολυαριθμῶν μουσουλμανικῶν κοινοτήτων ποὺ ἔχουν ἐγκατασταθεῖ στὰ ἐδάφη τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Ἐὰν ἡ Εὐρώπη δὲν ὑποκύψει, τότε ἡ Τουρκία θὰ ἔχει κατανοήσει ὅτι «ὁ μόνος πραγματικὸς της φίλος» εἶναι οἱ ΗΠΑ καὶ ὅτι μόνον αὐτὲς ἀντιλαμβάνονται τὰ συμφέροντά της μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὸ πράττει καὶ ἡ ἴδια ἡ Τουρκία. Ριζοσπαστικοὶ ὑποστηρικτὲς τοῦ «εὐρωπαϊκοῦ προσανατολισμοῦ», ὅπως ὁ Seyfi Tashan, διευθυντῆς τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς, ἀναφέρουν μὲ πικρία ὅτι: «*Παρεπλανήθημεν ἀπὸ τὴν αἰσιοδοξία μας νὰ μπορέσουμε νὰ ἐνταχθοῦμε στὴν Τελωνειακὴν Ἐνωση*»²⁹, καὶ φαίνεται νὰ ἔχουν ἀποδειχθεῖ αὐτὸν τὸν προβληματισμό. Τὸ αἶσθημα ποὺ ἐπεκρατοῦσε σὲ «κεμαλικούς» καὶ μὴ πολιτικοὺς κύκλους στὴν Ἄγκυρα, πρὶν ἀπὸ τὸ Ἐλσίνκυ, εἶναι ὅτι «*ἡ Εὐρώπη ἔλαβε ἀπὸ τὴν Τουρκία ὅ,τι ἤθελε καὶ τὸ ἀπέκτησε σχεδὸν χωρὶς ἀντάλλαγμα*».

Ἡ φυσιολογικὴ αὐτὴ εὐρωπαϊκὴ ἀποστασιοποίησις ὡς πρὸς τὴν Τουρκία διευκολύνει τὶς ΗΠΑ νὰ ὠθήσουν τὴν Ἄγκυρα νὰ στρέψει τὴν προσοχὴ της σὲ δύο στρατηγικοὺς στόχους ταῦτοχρόνως:

α) Πρὸς τὴν πραγμάτωσιν ἑνὸς ἐνιαίου ἑλληνοτουρκικοῦ χώρου ψευδοβυζαντιακῆς, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν νεοοθωμανικῆς δομῆς, ὅπου ὁ μουσουλμανικὸς συγκρητισμὸς θὰ καλύψει τὰ κενὰ μεταξὺ ὀρθοδοξίας καὶ Ἰσλάμ καὶ προωθώντας μίαν ἀμαλγαματικὴν πολιτισμικῶς μορφὴν νὰ προσπαθήσει νὰ συνδέσει, μέσφ μίαν ὀρθοδόξου ἐστίας στὸ ἔδαφος τῆς ΕΕ, τὸ μουσουλμανικὸ στοιχεῖο στὴν καθολικοπροτεσταντικὴ Εὐρώπη. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ δημιουργηθεῖ μία χριστιανομουσουλμανικὴ ὑπόδομὴ ὑποδοχῆς τῶν διεργασιῶν αὐτῶν στὰ ἐδάφη τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ἢ ὅποια θὰ λειτουργεῖ ὡς ἔνδυμα ἀποδοχῆς τοῦ ἰσλαμικοῦ στοιχείου ὡς πρὸς τὶς λατινοχριστιανικὲς ἢ τὶς προτεσταντικοχριστιανικὲς εὐρωπαϊκὲς κοινωνίες. Οἱ ἐμπνευστὲς τοῦ προγράμματος αὐτοῦ ἀξιολογοῦν πῶς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, ἐὰν πεισθεῖ κατάλληλως ἀπὸ τὴν ἀμερικανοτουρκικὴ πλευρὰ καὶ κατόπιν μέσφ κάποιων σημειολογικῶς ἐντυπωσιακῶν παροχῶν (παραδείγματος χάριν, ἐπαναλειτουργία τῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης), θὰ μποροῦσε νὰ χρησιμεύσει γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, ἰδιαίτερος μέσφ τοῦ γραφείου τοῦ Πατριαρχείου στὶς Βρυξέλλες³⁰ καὶ βεβαίως πάντα μὲ τὴν ἄδεια τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἄλλωστε, ἡ «ὀρθόδοξος οἰκολογικὴ» διάστασις, ποὺ ἀναπτύσσεται τελευταίως ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μπορεῖ νὰ προσφέρει ἓνα «σύγχρονο», ὅσο καὶ «πολιτικὸ» (εὐρωπαϊκοῦ χαρακτήρος) λόγο στὸν Οἰκουμενικὸ

29. *Turkish Daily News* (19 Δεκεμβρίου 1966), Ἄγκυρα.

30. Φυσικά, ἡ ἀξία καὶ πεφωτισμένη Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, οὐδέποτε θὰ ἐδέχτο νὰ ὑποκύψει σὲ τέτοιον εἶδους συμβιβασμοὺς καὶ οὐδέποτε θὰ ἐνέδιδε εἰς ὅ,τιδήποτε δὲν συμβαδίζει μὲ τὸ καλῶς ἐννοούμενο συμφέρον τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς ἀμιγῶς πνευματικῆς τῆς ἀποστολῆς. Οὐδέποτε θὰ ἀπεδέχτο νὰ διαδραματίσει πολιτικὸ ρόλο τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἔχοντας συνείδηση ἀφ' ἑνὸς τῆς ὑψηλῆς πνευματικῆς του ἀποστολῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου τοὺς κινδύνους ποὺ κινδυνεύουν σὲ τέτοιον εἶδους κινήσεις γιὰ τὸ οἰκουμενικὸν κέντρον τῆς ἀπανταχοῦ ὀρθοδοξίας. Ἄλλωστε, οὔτε ὁ νῦν ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, κ.κ. Χριστόδουλος, θὰ ἐπέτρεπε ποτὲ τὴν δρομολόγησιν ἀναλόγων σχεδίων.

Πατριάρχη κατά την διάρκεια της ευρωπαϊκής του —χριστιανομουςουλμανικής φύσεως— δραστηριοποίησης³¹. Η κατάσταση αυτή μπορεί να μετατραπεί μέσω των ευρωπαϊκών ΜΜΕ σε ισχυρό μέσον πίεσης προς διαμόρφωση «φιλοϊσλαμικής» κοινής γνώμης. Από το σημείο αυτό και έπειτα διευκολύνονται ιδιαίτερος οί αμερικανοτουρκικοί χειρισμοί, επιτρέποντας στους έμπνευστάς αυτής της πολιτικής να έλπιζουν ότι έτσι μπορούν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις αποφασιστικής πολιτισμικής κατ' αρχήν, πολιτικής κατόπιν, άλωσης της Εύρώπης*.

β) Προς το ΝΑΤΟ, όπου η Τουρκία εμφανίζεται ως ίση προς ίσους. Το θέμα του ΝΑΤΟ διέπεται από την προοπτική της επέκτασής του προς Ανατολάς. Στο θέμα αυτό οι απόψεις διίστανται. Εάν και είναι ευπρόσδεκτος ή επένδυσις κεφαλαίων των μελών της ΕΕ σε μιὰ συμμαχία, της οποίας η Τουρκία είναι μέλος³², ωστόσο δεν παραβλέπονται οι κίνδυνοι που θα επέφερε μιὰ τέτοια εξέλιξις για την Τουρκία. Το ΝΑΤΟ θα μπορούσε να πεισθεί να προβεί σε παραχωρήσεις προς την Ρωσία, γεγονός που, όπως η Άγκυρα θεωρεί, θα απέβαινε εις βάρος της τουρκικής ασφαλείας. Έδώ δεν πρόκειται παρὰ για την εκπλήρωση ρωσικών αιτημάτων για επαναδιαπραγμάτευση των ποσοτών που ωρίσθησαν από την σύμβαση για Συμβατικές Ένοπλες Δυνάμεις στην Εύρωπη (CFE) και για αλλαγή των, προς όφελος της Ρωσίας³³. Στην περίπτωση αυτή θα ζητηθούν αποζημιώσεις για λογαριασμό της Τουρκίας.

Μεγάλη, λοιπόν, έκταση στον προβληματισμό για την έξωτερική πολιτική καταλαμβάνουν οι ρωσοτουρκικές σχέσεις. Οι σκέψεις που γίνονται προσδιορίζο-

31. Πρόκειται, λοιπόν, γι' αυτήν την «άλωση εκ των έσω», που αναφέρει ο Δ. Κιτσίκης, όπως είδαμε παραπάνω (βλ. Δ. Κιτσίκης, *Η Τρίτη ιδεολογία και η όρθοδοξία*, Έστια, Αθήνα, 1998, σελ. 288). Στο πνεύμα αυτό κινούμενος ο Γ. Μεταλληνός, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, γράφει χαρακτηριστικώς: «Είτε το θέλουμε, είτε όχι, βρισκόμαστε ήδη μέσα στην ΕΟΚ και αυτό συντελείται μέσα από έναν βιασμό της εθνικής μας συνείδησης. Σε σχέση μάλιστα με την δυτική Εύρωπη, οι δυτικίζοντες ή φιλοδυτικοί είναι επί αιώνες το μόνιμο πρόβλημα στην παρατεινόμενη συνάντηση του έθνους μας μαζί της. Στην μετὰ το 1992 κοινωνία έχει να παλεύσει ή έλληνορθοδοξία (Ρωμοσύνη) με τον γραικυλισμό, ή δουλοπρέπεια δηλαδή και ή ήττοπάθεια με την ρωμαϊκή υπερηφάνεια. Τα μοναστήρια, που διασφύζουν άκέραιο το πρότυπο της έλληνορθόδοξης κοινωνίας και του έλληνορθόδοξου ανθρώπου, θα είναι και μετὰ το 1992 ή κιβωτός της σωτηρίας της έλληνορθοδοξίας. Στο χέρι μας, συνεπώς, είναι να μεταβάλουμε την απόγνωση του έξευρωπαϊσμού μας σε έλπίδα, τόσο για μᾶς, όσο και για τους άλλους. Η γενιά του 1992 μπορεί να επαναλάβει το έργο του Άποστόλου Παύλου. Ο αποξενωμένος από αυτήν την παράδοση Γραικύλος δεν έχει τίποτε να δώσει στην Ενωμένη Εύρωπη, αλλά θέλει μόνο να πάρει, άρκούμενος στα ψυχία τα πίπτοντα από της τραπέζης των πλούσιων έταρων μας» (βλ. Γ.Δ. Μεταλληνός, 1992: Άπειλή ή έλπίδα,, Άποστολική Διανομία της Έκκλησίας της Ελλάδος, 1988, σ.σ. 42-52.

32. Πρβλ. Ο. Bekar, «Nato's enlargement-Russia and Turkey», *Eurasian Studies* 3/1 (1996), σ.σ. 65-79· Α.Λ. Karaosmanoğlu, «Nato enlargement does it enhance security», *Foreign Policy* 20/1-2 (1996), Άγκυρα, σ.σ. 23 - 33

33. Πρβλ. Α.Λ. Karaosmanoğlu, *ένθ' άν.*, σελ. 28· «The implications of expansion for Turkey ties with Russia», *Briefing* 1114 (28 Οκτωβρίου 1996), σελ. 10.

* Πόσον προφητικώς περιγράφεται ή σημερινή (2017) κατάσταση, δεκαεπτά έτη ένωρίτερον, υπό του Συγγραφέως.

νται από τὸ διπλοῦν αἶσθημα, ἀφ' ἑνὸς τῆς ἀντιπαλότητος γιὰ οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἐπιρροή στὴν κεντρικὴν Ἀσία (καὶ ἐνδεχομένως στὰ Βαλκάνια), καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀπειλῆς ποὺ πηγάζει ἀπὸ τοὺς προαναφερθέντες λόγους. Εἴτε πρόκειται γιὰ τὴν Εὐρώπη, τὰ Βαλκάνια, εἴτε γιὰ τὴν Μαύρη θάλασσα, τὸν Καύκασο ἢ τὴν κεντρικὴ Ἀσία, εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τὰ τουρκικὰ καὶ ρωσικὰ συμφέροντα συναντῶνται καὶ τὶς περιοσότερες φορὲς ἔρχονται σὲ ἀντίθεση. Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς πιστεύεται ὅτι ἡ Ρωσσία ἀποπειροᾶται νὰ ἐπανέλθει στὴν παλαιὰ τῆς θέση ὡς ὑπερδύναμις. Ἡ ἀντιπαλότης γιὰ τὶς πρώτες ὕλες στὴν κεντρικὴ Ἀσία καὶ γιὰ τὶς διόδους ἐξαγωγῆς τους, ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν παράδειγμα³⁴.

Ἄλλωστε σὲ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖο σπεύδει νὰ ἐπεμβῆ ἡ ἀμερικανικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, φροντίζοντας νὰ ἐνισχύσει τὴν ἤδη ὑπάρχουσα δυσπιστία στὶς ρωσοτουρκικὲς σχέσεις, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνδυναμώσῃ τὴν «πράσινη» (ισλαμικὴ) ζώνη γύρω ἀπὸ τὸν ἐνεργειακὸ καὶ μεταφορικὸ, ἄρα καὶ τὸν γεωπολιτικὸ, ἀκρωτηριασμὸ τῆς Ρωσσίας.

ς) Στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς ἀντιρωσικῆς-φιλοϊσλαμικῆς πολιτικῆς οἱ ΗΠΑ χρειάζονται τὴν Τουρκία ὡς τοποτηρητὴ τῶν «δικαιωμάτων» καὶ τῶν «ἐλευθεριῶν» ὄλων τῶν μουσουλμανικῶν τουρκοφώνων ἢ καὶ τουρκογενῶν (ὅπως στὸ Σιν Γιάνκ) ἐθνοτικῶν ομάδων τῶν Βαλκανίων, τοῦ Καυκάσου ἀλλὰ καὶ τῆς Κίνας, οἱ ὁποῖες ἐὰν ἀνδρωθοῦν καὶ χειραγωγηθοῦν καταλλήλως ἀπὸ τὸν ἀμερικανοτουρκικὸ ἄξονα, εἶναι εἰς θέσιν νὰ θραύσουν τὴν σπονδυλικὴ στήλη τοῦ γεωπολιτικοῦ συμπλέγματος Βαλκανίων - Κασπίας - Ἀσίας - Μέσης Ἀνατολῆς καὶ νὰ τὴν μετατρέψουν σὲ ἓνα πολυεθνικὸ μωσαϊκὸ μικρῶν καὶ ἀδυνάτων ἀνεξαρτητῶν κρατιδίων, τὰ ὁποῖα γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωσίν τους θα ἔχουν ἀνάγκη κατὰ σειρὰν: τὸ ΝΑΤΟ, τὶς ΗΠΑ καί, βεβαίως, τὴν Τουρκία.

Συνεπῶς, γιὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀνταποκριθεῖ εἰς ὅλα αὐτὰ ἡ Τουρκία ὀφείλει νὰ μὴ ἀπωλέσῃ τὸ ἰσλαμικὸν τῆς προσώπειο καί, ἐὰν κινδυνεύσῃ νὰ συμβεῖ κάτι τέτοιο, τὸ Πεντάγωνο, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ γράφοντος, θὰ συναινοῦσε στὴν μετατροπὴ τοῦ «προσωπεῖο» σὲ «πρόσωπο»³⁵. Ἐφ' ὅσον, ὅμως οἱ πολιτιστικὲς σύνθηρες (θρησκεία καὶ γενικῶς νοοτροπία) στὴν Τουρκία εἶναι τέτοιες ὥστε νὰ ἐπιβάλλουν, τελικῶς, τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἰσλαμικοῦ «προσώπου», οἱ ἀμερικανοὶ γεωπολιτικοὶ σχεδιαστὲς δὲν θὰ ἀνεχθοῦν εὐκόλως τοὺς «ἀδεξιούς» χειρισμοὺς τῶν τούρκων στρατιωτικῶν ποὺ θὰ ἀγωνίζονται γιὰ τὰ προνομία τους, θέτοντες ἐν κινδύνῳ τὴν ἰσορροπία στὴν περιοχὴ ἀλλὰ καὶ δημιουργώντας τὶς προϋποθέσεις ἐκείνες ποὺ θὰ ἐπέτρεπαν στὴν Μόσχα νὰ αὐξήσῃ τὴν ἐπιρροή τῆς στὴν νοτιοανατολικὴ Μεσόγειο³⁶. Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ ἐξ ἄλλου τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἰσλαμικῶν κύκλων γιὰ τὰ νέα αὐτὰ γεωπολιτικὰ διλήμματα, παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον παραλλήλως πρὸς τὴν συζήτησιν μεταξὺ τῶν τούρκων εἰδημόνων περὶ ζητημάτων ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, νὰ ἀρχίζει νὰ ἀπασχολεῖ τοὺς κύκλους αὐτοὺς καὶ ὁ προβληματισμὸς γιὰ τὴν θέσιν τῆς Τουρκίας.

34. Πρὸβλ. U. Arik, σ.σ. 5-7 (ὑπ. 13).

35. Σ.τ. Ἐπιμ.: Ἀπολύτως δικαιωθεῖσα πρόβλεψις τοῦ Ἰ.Θ. Μάζη.

36. Ἐπίσης δικαιωθεῖσα πρόβλεψις, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν πόσοι τούρκοι ἀνώτατοι στρατιωτικοὶ τελοῦν «ἐν καθείρξει» σήμερον λόγω τοῦ «Σχεδίου Ἐργκένεκο» καὶ τῆς βουλήσεως τῆς ἰσλαμιστικῆς Κυβερνήσεως Ἐντογάν.

Ἀντίθετα μὲ τοὺς λαϊκιστὲς ποὺ ἔθεταν στὸ ἐπίκεντρο τῆς προσοχῆς τους τὰ «συμφέροντα» καὶ τὴν συγκεκριμένη διεθνῆ συγκυρία, ἡ ἰσλαμιστικὴ ἐπιχειρηματολογία ὀρίζεται ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς παραδόσεως. Ἀρχικὸ σημεῖο εἶναι ἡ ἰδιομορφία καὶ ἡ αὐτονομία τῆς Τουρκίας. Σύμφωνα μὲ τὴν ἰσλαμιστικὴ ὀπτικὴ «μετὰ ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ποὺ ἀντεπροσώπευε τὴν ἰσλαμοτουρκικὴ παράδοση, ἡ Τουρκία ἔχει παραδοθεῖ στὴν Δύση. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν κατέστη πολιτικῶς, οἰκονομικῶς, πολιτιστικῶς καὶ σὲ ἐπίπεδο πολιτικῆς ἀσφαλείας μίᾳ προέκτασις τῆς Δύσεως, μιᾶς Δύσεως ὅμως ποὺ δὲν τὴν ἔφθασε ποτὲ καὶ ἡ ὁποία δὲν τὴν ἀπεδέχθη ποτὲ πραγματικᾶ». Συνεπῶς, τὸ νοσταλγικὸ βλέμμα κατευθύνεται καὶ πάλιν στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, δημιουργώντας ἀναγκαστικῶς συνειρμοὺς «αὐτοκρατορικοῦ νεοοθωμανικοῦ μεγαλείου». Αὐτὸς ὁ νεοοθωμανισμὸς παραπέμπει ἐπίσης καὶ στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν ἐπαναπόκτηση μιᾶς αὐτονόμου ταυτότητος, ἡ ὁποία δὲν θὰ ἀπέχει ἀπὸ τὴν παράδοση καὶ τὴν θρησκεία. Ἡ «νεοοσμаниκὴ» σκέψις περιλαμβάνει ἐπίσης καὶ τὸ αἴτημα ἀποβολῆς κάθε μορφῆς ξένου νεοοθωμανικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ ἓνα αὐτόνομο ρόλο στὸν γεωπολιτικὸ χῶρο τὸν ὁποῖο οἱ Τοῦρκοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐλέγχουν ἔχοντες ὡς ἑστιακὸ χῶρο τὰ ἐδάφη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ ἄρχουσες τουρκικὲς ἐλίτ ἀναγνωρίζουν γιὰ τὸ νεοοσμаниκὸ μῶρφωμα, ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπανιδρύσουν, ζωτικὰ συμφέροντα ποὺ ὀρίζονται στὸν χῶρο ποὺ περιβάλλει τὴν Μικρὰν Ἀσία, ἓνα χῶρο ὅπου προεξάρχει ἀπὸ στρατηγικὴ ἔποψη ἡ ἑλληνικὴ νησιωτικὴ καὶ θαλάσσια παρουσία*.

Εἶναι, λοιπὸν, εὐεξήγητος ἡ κρίσις ποὺ ὑποφώσκει στὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν χωρῶν, οἱ ὁποῖες εἴτε βασιζόμενες σὲ «ζωτικο-χωρικὲς» ρατσελιανὲς ἀντιλήψεις (Τουρκία) εἴτε σὲ λύσεις ποὺ καταφεύγουν ἢ/καὶ προτείνουν τὴν προσφυγὴ σὲ διεθνῆ δικαιοδοτικὰ ὄργανα (Ἑλλάδα), διατυπώνουν φύσει καὶ θέσει ἀντικρουόμενες θέσεις.

Γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ σύγκρουσις τῶν δύο πλευρῶν, ἡ ὁποία εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ καταλήξει σὲ θερμὴ ρήξι, οἱ ΗΠΑ προσφέρουσες τὶς «καλὲς τοὺς ὑπηρεσίες», ἀσκοῦν παραλλήλως καὶ τὶς σχετικὲς πιέσεις ἀπέναντι καὶ στὶς δύο χώρες.

Ἐκεῖνη, ὅμως, ἡ χώρα ἡ ὁποία πείθεται εὐκολώτερα ἀπὸ τὸν ἀμερικανικὸν παράγοντα νὰ μὴ ἐκμεταλλευθεῖ τὴν παροῦσα ἔκρυθμὴ πολιτικὴ, οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάστασις στὴν γείτονα χώρα, καὶ νὰ χειρισθεῖ τὴν κρίσις στὶς μεταξὺ τους σχέσεις (βλέπε τὸ «κοινὸ ἀνακοινωθὲν τῆς Μαδρίτης») μὲ ἥπιον τρόπο καὶ ἀνοχὴ σὲ κάθε πρόκλησις τῆς ἄλλης πλευρᾶς, εἶναι ἡ Ἑλλάς.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο εἶναι λοιπὸν δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθοῦν οἱ προσπάθειες τοῦ ἐγκυροτέρου συστήματος συλλογικῆς ἀσφάλειας διεθνῶς, δηλαδὴ τοῦ ΝΑΤΟ, νὰ καταφέρει νὰ ζεύξει³⁷ σὲ ὁμοιογενῆ λειτουργία τὴν ἀνατολικὴ μὲ τὴν δυτικὴ

37. Κατεύθυνση πρὸς τὴν ὁποία, κατὰ τὰς ἐπιταγὰς τῆς οἰκουμενικῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, δραστηριοποιεῖται ἀπὸ καιρὸ τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη.

* Οἱ ὅροι «νεο-οσμаниσμοῦ/νεο-οθωμανισμοῦ» δὲν ἐγράφησαν ἐν ἔτει 2000 οὐδαμῶθεν ἀπὸ τοὺς παρ' ἡμῶν διεθνολόγους ἀναλυτὰς. Καὶ ἐδῶ ἐδικαιώθησαν οἱ προβλέψεις μου.

ἀκτὴ τοῦ Αἰγαίου³⁸, ἀλλὰ καὶ τὸ βόρειο μὲ τὸ νότιο τμήμα τῆς Μεσογείου³⁹.

Ἔτσι ἐπίσης πρέπει νὰ ἐρμηνευθεῖ καὶ τὸ Ἐλσίνκν, τὸ ὁποῖον μετατρέπει τὶς μονομερεῖς διεκδικήσεις τῆς Τουρκίας στὸ Αἰγαῖο σὲ διμερῆ προβλήματα πρὸς «πολιτικὴν ἐπίλυση» ἕως τὸ 2004. Οἱ πολιτικὲς ἐνέργειες ζεῦξεως τῶν δύο αἰγαιακῶν ἀκτῶν ποὺ θα κατευθύνονται πλέον ἀπὸ τὶς ἀμερικανικὲς ἀλλὰ καὶ τὶς εὐρωπαϊκὲς πιέσεις, θὰ διευκολύνουν τὴν ἐνίσχυση τοῦ μακιντεριανοῦ δακτυλίου τῆς Μεσογείου, εἰς βάρος ὅμως τῶν ἐλληνικῶν ἐθνικῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων, ποὺ δημιουργοῦν ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἀπαραιτήτες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ὑλοποίηση ἐνὸς διεθνοῦς θαλασσίου ἐμπορευματοκτοῦ διαύλου Δαρδανελλίων-Αἰγαίου, ὅπως ἦδη ἔχω γράψει καὶ δημοσιεύσει (βλ. Ι.Θ. Μάξης, *Γεωπολιτικὴ ἀνάλυση τοῦ ἐμπορευματοκτοῦ θαλασσίου διαύλου Δαρδανελλίων-Αἰγαίου*, ΕΛΙΑΜΕΠ, ΟΡ 97.19, Ἀθήνα, 1997).

Εἶναι σαφὲς λοιπὸν ὅτι μία αἰφνιδία ἐνίσχυσις τοῦ ἰσλαμικοῦ παράγοντος στὴν Τουρκία ἀποτελεῖ ἐνόχληση γιὰ τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπη, ὄχι ὅμως γιὰ τὶς ΗΠΑ. Αὐτὸ συμβαίνει διότι ἡ ἡπειρωτικὴ Εὐρώπη δὲν φοβεῖται, τοῦλάχιστον σὲ ἐπίπεδο ὑψηλοῦ στρατηγικοῦ σχεδιασμοῦ, τὴν ἀπειλὴ ἐνὸς ὁμοιογενοῦς συμπαγοῦς καὶ παντοδυνάμου Ἰσλάμ, τὸ ὁποῖον θὰ στραφεῖ ἐναντίον της, ἀλλὰ τὴν πλήρη — μέσῳ τοῦ ἰσλαμικοῦ «ἐργαλείου» τῶν ΗΠΑ — ἀπώλεια τῶν ἐπιρροῶν της στὴν Τουρκία καὶ τὴν Μέση Ἀνατολή (ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πειθαρχημένης ἀμερικαν-

38. Δ. Κιτσιῆς (ἐνθ' ἄν. σελ. 257) παραθέτει ἀπόσπασμα τοῦ ὑφυπουργοῦ τῆς Χούντας καὶ θεωρητικοῦ τοῦ καθεστώτος τῶν Συνταγματαρχῶν, πρῶην κομμουνιστοῦ, Γ. Γεωργαλά, ὁ ὁποῖος σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀναφέρει χαρακτηριστικῶς: «Πιστεύομε μὲ ἀπόλυτη εἰλικρίνεια στὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐλληνοτουρκικῆς συνεργασίας. Ἡ συνεργασία αὐτὴ ἀναμεσα στὶς δύο χώρες θὰ μπορούσε νὰ ἀναπτυχθεῖ σταθερὰ πρὸς ἀμοιβαῖον ὄφελος καὶ νὰ ὀδηγήσει σταδιακὰ σὲ ἓνα εἶδος κοινῆς ἀγορᾶς ἀνάμεσά τους, μὲ ἀπώτερο σκοπὸ τὴν κατὰ στάδια ἴδρυση μιᾶς ἐλληνοτουρκικῆς συνομοσπονδίας. Αὐτὴ ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι ρομαντικὴ, ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου ὄνειροπόλησις, ἀλλὰ θαρραλέα ἀντιμετώπισις τῆς πραγματικότητος καὶ ἀληθινὸς ρεαλισμός...» (Γ. Γεωργαλάς, *Ἑλληνικὸ Μανιφέστο*, Ἐλεύθερη Σκέψις, Ἀθήνα, 1979, σ.σ. 60-61). «Αὐτά», ὅπως ἀναφέρει ὁ Δ. Κιτσιῆς, «εἶχαν ἀποφασισθεῖ ἀπὸ τὴν ὁμάδα ἐργασίας ποὺ συνεδρίαξε τὸ 1975-1976 ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Γεωργαλά, δηλαδὴ τὴν ἐποχὴ τοῦ «Βυθίσατε τὸ Χόρρα», ὅταν οἱ δύο χώρες βρῖσκονταν στὰ πρόθυρα πολέμου καὶ ὁ Ἄ. Παπανδρέου ἐξεφράζετο μὲ ἐμπρηστικὲς δηλώσεις κατὰ τῆς Τουρκίας» (βλ. Δ. Κιτσιῆς, ἐνθ' ἄν.). Εἶναι ἀσφαλῶς κατανοητὴ καὶ ἔχει ἐπαρκῶς ἀναλυθεῖ ἡ ἐμμονὴ αὐτῆ τοῦ ΝΑΤΟ καὶ τῶν Ἀγγλοσαξόνων γιὰ τὴν ζεῦξη τῶν δύο παρακτῶν στὸ Αἰγαῖο κρατῶν. Χρήσιμο, ὅμως, εἶναι νὰ παρατηροῦμε πάντοτε τὴν διαχρονικότητα αὐτῆς τῆς ἀντιλήψεως, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀπίθανες μεταλλάξεις ποὺ ὑφίστανται οἱ φορεῖς ὑποστηρίξεώς της.

39. Ὡς ἀντιπρόταση στὶς προτάσεις Κύρκου καὶ Μητσοτάκη σχετικῶς πρὸς τὴν μείωση τοῦ ἐθνικοῦ ἐναερίου χώρου τῆς Ἑλλάδος στὰ ἕξι ναυτικὰ μίλια, ἔχω νὰ καταθέσω τὸ ἐξῆς: Νὰ αὐξηθεῖ τὸ εὖρος τῆς ἐλληνικῆς αἰγιαλίδος ζώνης στὰ 10 καὶ ὄχι στὰ 12 ν.μ. (ὅπως ἄλλωστε ἔχουμε πλέον τὸ δικαίωμα), ὥστε νὰ μὴ δημιουργεῖται τὸ «παράδοξο», κατὰ τοὺς δύο προαναφερθέντες ἐγκύρους πολιτικούς, τῆς διαφορᾶς εὖρους μεταξὺ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐναερίου χώρου καὶ τῆς ἐλληνικῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης.

νικής πολιτικής) δηλαδή στὸν γεωγραφικὸ χῶρο τῶν πρώην εὐρωπαϊκῶν ἀποικιῶν στὸν χῶρο τῆς μεσογειακῆς λεκάνης*.

Βεβαίως, τὸ αἶσθημα αὐτὸ ὡς μετρήσιμο μέγεθος, ἡμπορεῖ νὰ διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο στὶς σχέσεις τῆς Τουρκίας μὲ τὴν ΕΕ καὶ ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν ἔναρξη ἐνδὸς ἀγγλοσαξονικῆς προελεύσεως διεθνoῦς διαλόγου στὴν Εὐρώπη γιὰ τὴν ἐξεύρεση «κοινοῦ ἐδάφους συνεννοήσεως» μεταξὺ «Δύσεως καὶ Ἰσλάμ». Ὁ διάλογος αὐτὸς δὲν φαίνεται νὰ ἱκανοποιεῖ τοὺς ἡπειρωτικοὺς Εὐρωπαίους, οἱ ὁποῖοι ἀντιμετωπίζουν ὡς μεῖζονος σημασίας ζητήματα τὴν ἰσλαμικὴ ἐξάπλωση στὶς χώρες τῆς ΕΕ. Ἡ ΕΕ ἐμφανίζεται ἰδιαίτερος ἐπιφυλακτικὴ λόγω τῶν τεραστίων κοινωνικῶν, πολιτισμικῶν καὶ οἰκονομικῶν προβλημάτων ποὺ ἡ ἐξάπλωση αὐτὴ συνεπάγεται. Ἡ ἀμερικανικὴ στάσις δὲν εἶναι ὅμως ταυτόσημος.

Ἐνα δευτέρου ζήτημα ποὺ φοβίζει — καὶ δικαίως — τὴν Δύση σχετίζεται πρὸς μίαν ἄκρως ἐξειδικευμένη μορφή τοῦ Ἰσλάμ. Πρόκειται γι' αὐτὴν ποὺ ὀνομάζομε «πολιτικὸ» ριζοσπαστικὸ ἰσλάμ καὶ ἔχει ἄλλα αἴτια καὶ ἄλλες ἀφορμὲς ἀπὸ αὐτὰ ποὺ φαντάζεται ὁ οἰοσδήποτε πολιτικὸς ἀναλυτὴς τῶν ΜΜΕ τῆς Δύσεως. Δὲν ἀναφέρομαι ἐδῶ στοὺς πολιτικούς, οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦν ἐξουσία, ἀν καὶ θὰ ἦτο θεμιτό.

Ὁ μεγάλος ἀριθμὸς μουσουλμάνων μεταναστῶν στὴν Εὐρώπη εἶναι ἓνα ἰδιαίτερος σημαντικὸ πρόβλημα καὶ πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθεῖ μὲ τὴν μορφή εὐρωπαϊκῆς ἀναπτυξιακῆς παρεμβάσεως πρὸς τὶς χώρες προελεύσεως τῶν οἰκονομικῶν μεταναστῶν καὶ τῶν πάσης φύσεως προσφύγων. Μόνον ἐὰν ἀκυρωθοῦν οἱ λόγοι «ἐκπομπῆς προσώπων» ἀπὸ τὶς χώρες αὐτές, θα ἐκλείψει τὸ μεταναστευτικὸ αὐτὸ ρεῦμα**.

Βεβαίως, πρέπει νὰ ἐπαναλάβομε⁴⁰ κάτι ποὺ θεωροῦμε ὡς ἀπαραίτητον ἀφετηρία γιὰ οἰοσδήποτε φύσεως προσέγγιση τοῦ Ἰσλάμ: δὲν ἀποτελεῖ τεκμήριον ἐπιστημονικῆς προσεγγίσεως ἡ γνωστὴ δαμιονολογία ποὺ συνοδεύει ὁ, τιδήποτε τὸ ἰσλαμικὸ***.

Τὸ «ἰσλαμικὸ» πρόβλημα ἔχει τὶς ρίζες του στὴν ἐξαθλίωση, οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ τῶν μεγάλων μουσουλμανικῶν μαζῶν, στὴν ἀνυπαρξία ἐκπαιδεύσεως καὶ κοινωνικῆς προνοίας σὲ ὠρισμένες ἀπὸ τὶς σύγχρονες μουσουλμανικὲς κοινωνίες, στὴν ἀνυπαρξία ἐλέγχου τῶν γεννήσεων καὶ τῶν ρυθμῶν γεννητικότητος.

Ἄς δοῦμε λοιπὸν ποῦ, σὲ ποιoὺς κοινωνικοὺς χώρους καὶ μὲ ποιά δολώματα ἀλιεύουν ἢ ἠλίευσαν κατὰ τὸ παρελθὸν τὰ μέλη τους τὰ ριζοσπαστικὰ ἰσλαμιστικὰ κινήματα. Ὅμιλοῦμε γιὰ ἐνοπλὴ παραστρατιωτικὴ πρακτικὴ, τρομοκρατία καὶ ἀνατρεπτικὴ δράση. Δὲν ἀναφερόμεθα ὁπωσδήποτε σὲ μυστικὰ

40. Βλ. Ἰ. Θ. Μάζης, *Γεωγραφία τοῦ ἰσλαμιστικοῦ κινήματος στὴν Μέση Ἀνατολή*, ΕΠΕ, Ἀθήνα, 1992, σ.σ. 46 - 48.

* Καὶ ἐδῶ δικαιώνονται οἱ προβλέψεις τοῦ Καθηγητοῦ καὶ εἰς τὴν οὕτω κλ. θεῖσαν «Ἀραβικὴν Ἄνοιξι» ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διεξαγωγομένην ἄχρι σήμερον (2017) συρικὴν θερμὴν ἐμπλοκὴν.

** Σήμερον, μόλις, ὁ γάλλος πρόεδρος Μακρόν, ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν του εἰς Πνύκαν τῶν Ἀθηνῶν ἐψέλισε παρομοίαν πρότασιν (9/9/2017).

*** Ὁ στρατάρχης Σίση, πρόεδρος σήμερον τῆς Αἰγύπτου, θεωρεῖ (θέρος 2017) τὴν ὑπεργεννητικότητα, τὸν ὑπ' ἀριθμὸν ἔν κίνδυνον, ὁ ὁποῖος ἀπειλεῖ τὴν χώραν του.

τάγματα, ὅπως αὐτὰ τῶν Ναξιμπεντή, Σουλεϋμαντζή, Νουρτζοῦ, κ.λπ.

Ἄλλωστε, πρέπει νὰ γίνει κατανοητὸ ὅτι τὸ Ἰσλάμ προσφέρει ἓνα κεντρικὸ δογματικὸ πυρῆνα γιὰ τὶς μουσουλμανικὲς κοινωνίες, ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ παρὰ τὸ πλαίσιο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγγράφονται οἱ ιδιομορφίες τῶν διαφόρων ἐθνικοπολιτιστικῶν ομάδων καὶ πλῆθος κοινωνικοοικονομικῶν καὶ πολιτικῶν χαρακτηριστικῶν κάθε μουσουλμανικοῦ ἐθνικοῦ καὶ κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ.

Τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἰσλάμ (μὲ ἰῶτα πεζὸ) ἀποτελεῖ τὴν ἰδεολογικὴ ἔκφραση μιᾶς ἰδιαίτερας κοινωνίας στὸ πλαίσιο τῆς ὁποίας ἐντοπιζοῦνται τὰ ἐπὶ μέρους ἰσλάμ τῶν ἀστικῶν ἢ κοινοτικῶν τῆς συγκεντρώσεων. Πρέπει, λοιπόν, νὰ διαχωρίσουμε στὴν ἀντίληψή μας τὶς περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες εἶναι ὀρθὸ νὰ ἀναφερόμεθα στὸ Ἰσλάμ (μὲ ἰῶτα κεφαλαῖο) καὶ ὄχι στὰ ἰσλάμ (μὲ ἰῶτα πεζό)⁴¹. Ἡ πρώτη περίπτωση μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ στὶς ἀναφορὲς μὲ θρησκευτικο-γεωγραφικὴ βάση, ἐνῶ ἡ δευτέρα σὲ ἀναφορὲς μὲ ἰδεολογικὸ, πολιτικὸ καὶ πολιτιστικὸ ἐπίσης περιεχόμενο.

Θεωροῦμε ἀκόμη ἀπαραίτητο νὰ ὑπογραμμίσουμε τὴν σχέση τοῦ «ὄλου» πρὸς τὸ «μέρος» ποῦ ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ ἰσλαμικοῦ καὶ τοῦ ἰσλαμιστικοῦ κινήματος. Πρέπει στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ κατηγοριοποιήσουμε τὸ ἰσλαμιστικὸ κίνημα καὶ νὰ τὸ διαχωρίσουμε σὲ δύο γενικοὺς κλάδους: τὸν παναραβιστικὸ (Ἀδελφοὶ Μουσουλμᾶνοι Αἰγύπτου καὶ Συρίας καὶ ἰσλαμικὲς ἀδελφότητες σουφικοῦ χαρακτήρος στὴν Τουρκία) καὶ τὸν πανισλαμιστικὸ (Τεχεράνη), ὁ ὁποῖος καὶ κερδίζει ὀλοένα καὶ περισσότερο ἔδαφος στὰ ἐδάφη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Εἶναι δηλαδὴ ἡ ἀπόρροια ἐκείνου τοῦ θρησκευτικο-ἰδεολογικοῦ σχήματος τὸ ὁποῖον ὁ E. Etienne⁴², ὁ Olevier Roy, καὶ ὁ F. Clemente⁴³ ὠνόμασαν «ἰσλαμισμὸ» καὶ τὰ ΜΜΕ ἀποκαλοῦν συνήθως «φανατισμὸ» ἢ «φονταμενταλισμὸ»⁴⁴. Ἀναλόγου μορφῆς προβληματισμὸς ὑπάρχει καὶ στὴν Τουρκία, ὁ ὁποῖος θέτει ἐπὶ τάπητος τὸ τουρκικὸ ἰσλάμ, τὰ χαρακτηριστικὰ, τὴν φύση του καὶ τὴν πολιτικὴν ἢ τὴν πνευματικὴ του διάσταση.

Αὐτὸ τὸ θέμα προσεπάθησα νὰ καλύψω μὲ τὸ πόνημά μου *Μυστικὰ Ἰσλα-*

41. Ὅπως ἀναφέρει καὶ πρότεινε ὁ Μωχάμαντ Ἀρζούν.

42. Ὁ B. Etienne ἰσχυρίζεται ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἐχρησιμοποίησε τὸν ὄρο «ἰσλαμισμὸς», ὀρίζοντάς τον σαφῶς. Παραπέμπει μάλιστα στὴν διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ M. TOZY, *Croisement du champ politique et du champ religieux, le cas du Maroc*, τὴν διεύθυνση τῆς ὁποίας εἶχε ὁ ἴδιος. Ἐπίσης παραπέμπει καὶ σὲ κοινὲς ἐργασίες του μὲ τὸν M. Tozy στὸ *Le Magreb Musulman en 1979* καὶ στὸ *Islam et politique*, CNRS, Collection Cresm (*Herodote* 35 (1984), σελ. 37, ὑποση. 4).

43. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὁ O. Roy (στὸ *L'Afganistan*, Seuil, Paris, 1985, σελ. 19 ὑποσ. 5) ἀναφέρει ὅτι τὸν ὄρο «islamisme» τὸν ἐδανείσθη ἀπὸ τὸν J.F. Clement («Pour une comprehension des mouvements islamistes», *Esprit* [Janvier, 1980]) ὁ ὁποῖος μὲ τὴν σειρὰ του, ἰσχυρίζεται ὅτι τὸν ἤθερε στὸν Habib Boulares. Ὁ Roy καταλήγει στὴν ἴδια ὑποσημείωση, ὅτι ὁ ὄρος πρέπει νὰ πρωτοεμφανίσθη στὶς μουσουλμανικὲς κοινωνίες στὴ Μάγρεπ τὸ 1970 περίπου γιὰ νὰ δηλώσει τὴν διαφορὰ μεταξὺ *μόσλεμ* καὶ *ισλάμη*. Μὲ τὸν ὄρο ἰσλάμη προσδιορίζονται αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐνετόπιζαν στὸ Ἰσλάμ μιὰν πολιτικὴν ἰδεολογία.

44. Γιὰ περισσότερες λεπτομέρειες σχετικῶς πρὸς τὴν ὀρολογία καὶ τὴν δομὴ τοῦ ἰσλαμιστικοῦ κινήματος βλ. παραπάνω σελ. 49 κ.έ.

μικὰ Τάγματα καὶ Πολιτικο-οικονομικὸ Ἰσλαμ στὴν σύγχρονη Τουρκία*, τὸ ὅποιοι τὶς ἡμέρες αὐτὲς βλέπει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Ἐκεῖ προσεπάθησα νὰ ἐντοπίσω καὶ νὰ διαλευκάνω σημαντικὰ ἐρωτήματα ποὺ ἀφοροῦν τὴν δομὴ καὶ λειτουργία τοῦ ἰσλαμικοῦ πολιτικοῦ, οικονομικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ φαινομένου, ὅπως εἶναι παραδείγματος χάριν, α) ὁ βαθμὸς ἀντιπαραθέσεως καὶ συνεργασίας μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τῆς κοσμικῆς κρατικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ὁπαδῶν τῆς ἐπιστροφῆς στὴν ἰσλαμικὴ θεοκρατικὴ παράδοση, β) ὁ βαθμὸς ἰκανότητος τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τοῦ παραδοσιακοῦ τουρκικοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ καὶ κοινωνικοποίηση καὶ κινητοποίηση τῶν εὐρύτερων λαϊκῶν μαζῶν, γ) ὁ ὑφιστάμενος συναγωνισμὸς μεταξὺ τῶν ἰσλαμικῶν πολιτιστικῶν στοιχείων, δ) ἡ προσαρμοστικότης τοῦ τουρκικοῦ ἰσλαμ στὴν σύγχρονη χρηματοπιστωτικὴ καὶ ἐπιχειρηματικὴ πραγματικότητα, καὶ ε) τὸ κατὰ πόσο εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Τουρκία μπορεῖ ἀκόμη νὰ θεωρεῖται διαφοροετικὴ ἀπὸ ἄλλες μουσουλμανικὲς κοινωνίες, δηλαδὴ νὰ εἶναι ἡ ἐξαιρέσις ποὺ ἐπιβεβαιώνει τὸν κανόνα⁴⁵. Πόσο δηλαδὴ ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα ὁ αὐτοπροσδιορισμὸς τῆς Τουρκίας ὡς κοσμικοῦ κράτους, καὶ πόσον αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀπλῶς πολιτικὸ στόχο, ποὺ ἐπιτρέπει στὸ τουρκικὸ καθεστῶς νὰ διαπραγματεύεται ἀπὸ θέσεως ἰσχύος μὲ τὴν Δύση, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἐκβιασμοῦ καὶ τοῦ φόβου τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ ἰσλαμιστικοῦ ἀνατρεπτικοῦ κινήματος στὴν σημαντικωτάτη στρατηγικῶς περιοχὴ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ τῆς νοτιοανατολικῆς Μεσογείου.

* Ἐπανεξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλο: Μυστικιστικὰ Ἰσλαμικὰ Τάγματα. Ὁ Μικρασιατικὸς Χῶρος, Παπαζήσης, Ἀθῆναι 2013, ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐπιμ. καὶ «Εἰσαγωγὴν».

45. Βλ. παράδειγμα J. Piscatori, *Islam in a world of Nation-States*, Cambridge University Press, 1986.